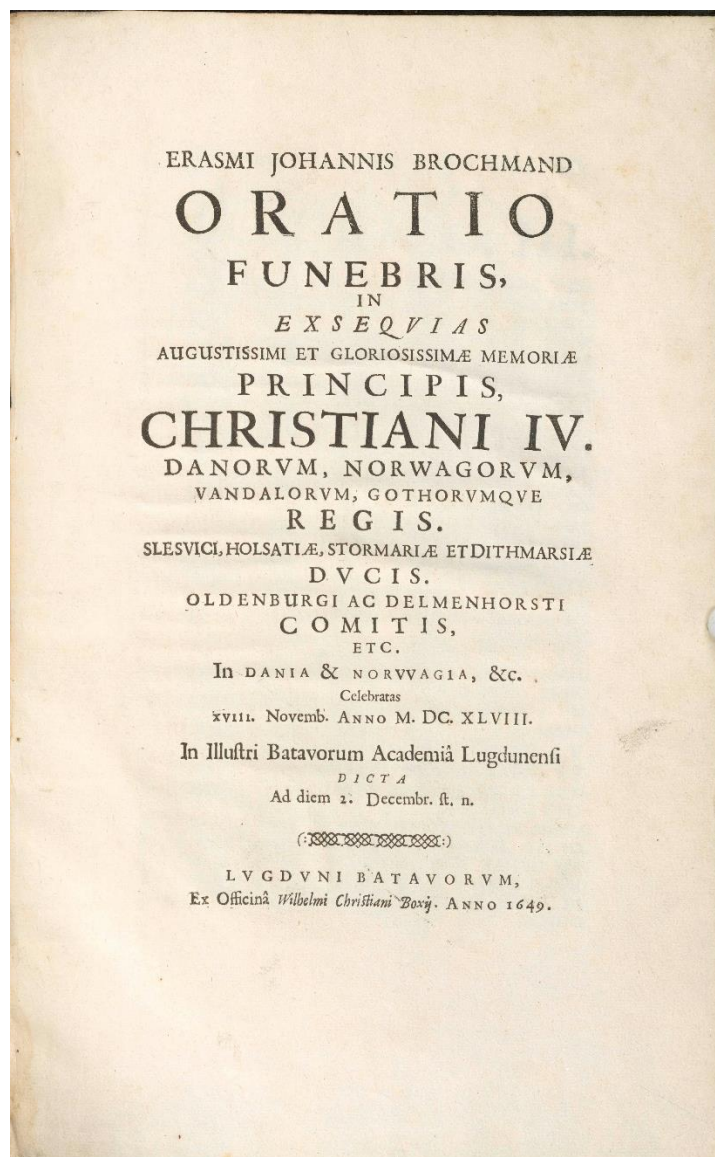

**Erasmus Johansen Brochmands
ligprædiken ved begravelsen af den ophøjede og mest glørværdige ihukommelse:
Fyrst CHRISTIAN IV 1649**

Side 6: Titelbladet

Erasmus Johansen Brochmands

ligprædiken ved begravelsen af den ophøjede og mest glørværdige ihukommelse:

Fyrst CHRISTIAN IV

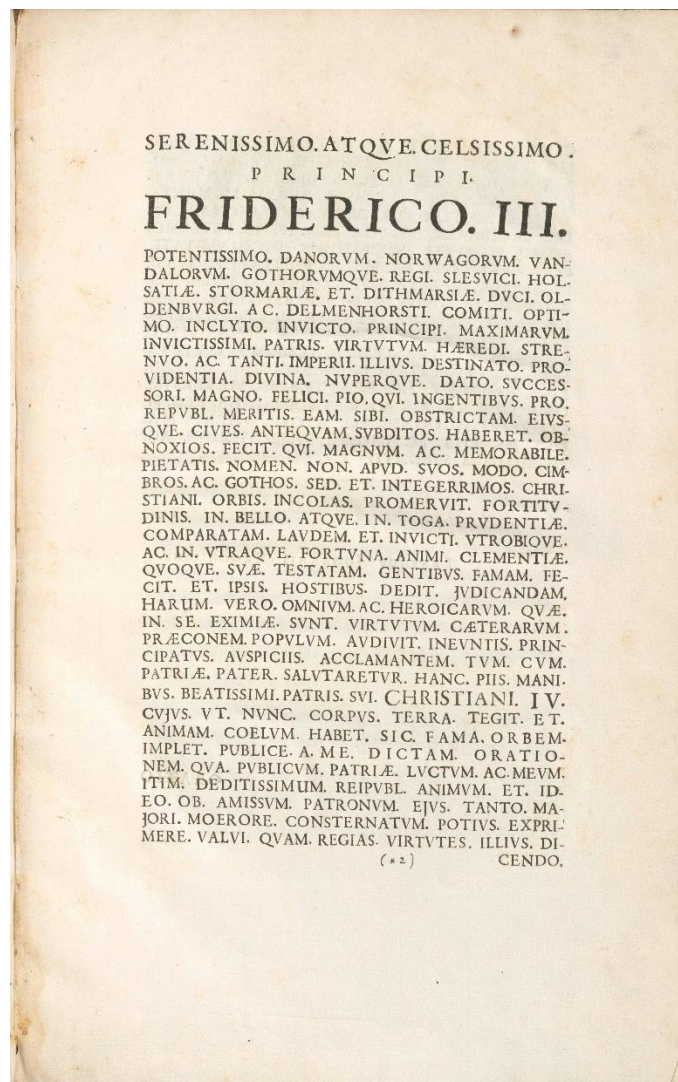
**Konge af Danmark, Norge, de Venders og de Gothers, Hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn
og Ditmarsken, Greve af Oldenborg og Delmenhorst osv.**

**Erasmus Johansen Brochmands
ligprædiken ved begravelsen af den ophøjede og mest glørværdige ihukommelse:
Fyrst CHRISTIAN IV 1649**

Fremført i Danmark og Norge under fejringerne den 18. november år 1648.

Udtalt ved det berømte hollandske akademi i Leiden den 2. december (st. n.).

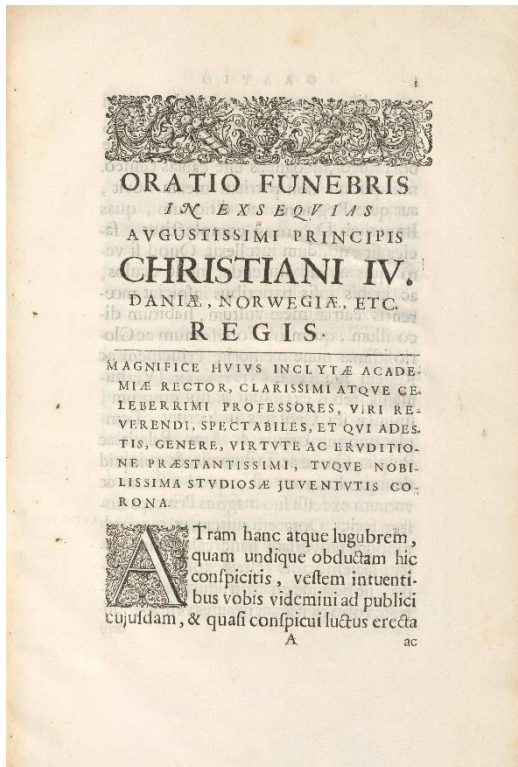
Trykt i Leiden hos Wilhelmus Christianus Boxius år 1649.

FREDERIK III.

Af Guds nåde den mægtigste konge over de Danske, de Norske, de Vender og de Goter; hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken; greve af Oldenburg og Delmenhorst. Den bedste, berømteste og uovervindelige fyrste. Arvtager til sin uovervindelige faders største dyder. Ved den guddommelige forsyn bestemt og nyligt givet som efterfølger til et så stort rige.

Den store, lykkelige og fromme konge, som ved sine enorme fortjenester for staten har vundet folkets hengivenhed og gjort sine borgere loyale, før han overhovedet fik dem som undersåtter. Han har vundet sig et stort og mindeværdigt navn for sin fromhed, ikke blot hos sine egne – kimbrerne og goterne – men også hos de mest retskafne indbyggere i den kristne verden.

Han har opnået velfortjent pris for sin tapperhed i krig og sin klogskab i fredstid, og han har vidnet om sit uovervindelige sind i medgang såvel som i modgang. Han har udbredt rygtet om sin mildhed blandt folkene og ladet selv fjenderne dømme herom. Da han tiltrådte sit herredømme, hørte han folket hylde ham som alle disse heroiske dyders forkynnder og hilse ham som fædrelandets fader.

Dette har jeg med fromme hænder gjort for hans salige fader, Christian 4., hvis legeme jorden nu dækker, og hvis sjæl himlen ejer, mens hans ry fylder verden. Jeg har offentligt fremført denne tale, hvori jeg hellere har villet udtrykke fædrelandets offentlige sorg og min egen hengivenhed over for staten – rystet af så meget større sorg over tabet af dens beskytter – end jeg har kunnet beskrive hans kongelige dyder i ord.

Side 9

at sammenfatte. Ikke desto mindre [overgiver jeg denne tale] som et mindesmærke over den fyrste, der formåede at udføre store bedrifter med større lethed og lykke, end

eftertiden vil kunne overlevere eller prise alle enkelthederne i hans gerninger med den ros, de fortjener.

Samtidig gentager jeg her de ønsker og bønner, som blev undfanget for den efterfølger, der nu er indsat på sin faders trone, og som her er ført til protokols: Jeg beder til, at hans herredømme må blive stabilt og evigt, at han må være et værn for os overlevende og bringe fremgang for eftertiden. Jeg beder om, at de gunstige og rolige tider, som varslede en lysende fremtid ved begyndelsen af hans regeringstid, må vare evigt.

Med dette indvier og ofrer jeg min fulde lydighed og kærlighed til konge og fædreland. Deres Majestæts og rigets mest underdanige og ydmyge undersåt,

Erasmus Johannis Brochmand.

Kort historisk kontekst

Christian IV døde i februar 1648. Da han havde regeret i næsten 60 år, var hans død en gigantisk begivenhed i Europa. At talen også blev trykt og holdt i Leiden (Holland) viser, hvor stor betydning den danske konge havde internationalt, og hvordan man brugte akademiske netværk til at ære monarken på tværs af grænser.

Side 10

LIGPRÆDIKEN

ved begravelsen af den mest ophøjede fyrste **CHRISTIAN IV.**

Konge af Danmark, Norge, osv.

Ærede rektor for dette berømte akademi, højst navnkundige og berømte professorer, ærværdige og agtværdige mænd, samt I, som er til stede, de mest fremragende i herkomst, dyd og lærdom, og du, den mest ædle skare af studerende ungdom.

Når I betragter denne mørke og sørgelige dragt [det sorte klæde], som I ser bredt ud overalt her, da forekommer det jer, at I er opmuntret (eller kaldet) til en form for offentlig og så at sige iøjnefaldende sorg, og...

Side 11

og at de udfoldede tegn [på sorg] er passende. Heller ikke den sorg, som i dag fremvises for jer her, tror jeg har ukendte årsager for nogen af jer, hvis ansigter jeg ser vendt mod mig – medmindre det er en, der enten ikke kender mit fædreland eller endnu ikke har forstået, hvilken tilstand de riger og besiddelser, som det **DANSKE** imperium omfatter, befinder sig i.

Men hvis der virkelig er nogen, der ikke ved det, så lad ham blot rette blikket mod disse vægge og deri se mit sørgende fædrelands ansigt – jeg mener den dragt, som hver enkelt by derude har iklædt sig, sammen med alle templer (kirker) og andre, paladser og prædikestole, rådhus og domstole, og kort sagt ethvert sted, som vor store fyrste har efterladt øde og tomt ved sin bortgang – han, den tapreste konge af nu glørværdigt minde, **CHRISTIAN IV**, som er taget ud af de menneskelige ting og revet bort fra os.

Jeg kunne dog ønske, at ligesom jeg her for jeres øjne udfolder og fremviser hele dette billede af vores ulykke, således også kunne bringe det alt sammen samlet til jer og udgyde det i jeres ører...

Side 3/ fil 12

udgyde alle disse klagende stemmer og suk fra de enkelte, hvormed enhver stand, ethvert køn og enhver alder blandt vore borgere enten gik forud for eller fulgte deres mest ophøjede og savnede fyrste til graven på den otteogtyvende dag i den måned, der gik forud for denne [februar]. For så ville I sandelig indse, at jeg, når jeg skal tale om så stor en fyrste, ikke mangler en veltalenhed, der er hans majestæt og dyder værdig; og jeg ville ikke mene det nødvendigt, i mistillid til mine egne evner, at undskylde min fattigdom i talen, som ikke er jeres lærde ører voksen.

Det er ikke fordi, jeg ønsker at bebyrde jer med så mange samlede klager eller – ligesom lejekoner (grædekoner), hvis sorg sidder i øjnene snarere end i hjertets skjulte dyb – at anspore jer til tomme hyl og tårer. Jeg er nemlig enig med jer i, at det, der sømmer sig i sorgen over store fyrster, ikke er det samme, som plejer at finde sted i beskedne hjem, når deres egen hufader er død. Men det er fordi, jeg ønsker at fremvise for jer og vise jer de årsager til berettiget klage, som var blandet i den enkeltes suk, og som enhver egen smerte dengang indgav ham...

Side 4

... at det samlede fædreland ved sin faders død begræder, hvad det har mistet; og at vi savner hans så mange og strålende fortjenester for vores stat, og at savnet af ham følgelig er så meget større, jo længere et liv Gud gav ham, og jo længere Han ville, at han skulle stå i spidsen for vore anliggender. Selvom det dog ikke var mig tilladt personligt at være til stede ved den offentlige sorg derude, således at jeg offentligt og privat kunne høre vore folks klager og forene mine egne med deres, så er jeg dog på ingen måde uvidende om det fælles tab, som alle har klaget over at have lidt ved dette ene menneskes bortgang.

Og det er min pligt som udtryk for min hengivenhed (hvorved jeg altid har været bundet til både ham og fædrelandet) at fremdrage dette i denne jeres så talrige forsamling og her offentligt ære hans bortgang – han, hvem jeg skylder fædrelandets, forældrenes og min velstands sikkerhed og ukrænkelighed. For hvem ville kunne tolerere det hos en god borger, når han ikke blot uden fare for

sig selv, men også uden nogen form for misundelse og ikke uden det glædelige minde om sin fyrste hos det folk, som han [gjorde] til sin slægts fælle...

Side 5

.. har vidst var en allieret og ven (ligesom I, modige hollændere, er for os), ville kunne tale om de ting og gerninger, som hans konge udførte, da han mange gange satte sin egen sikkerhed og sit liv på spil for at frelse staten og sig selv; hvem ville dog ønske enten at fortie disse ting eller ikke at anerkende dem?

Derfor finder jeg, i min egen middelmådige begavelse, intet, der kan måle sig med majestæten og storheden hos ham, som jeg skal tale om. Jeg foretrækker, at I tilgiver mig min svaghed, fremfor at der i mig skulle mangle viljen til, efter bedste evne, at fejre vores riges ære gennem dets så berømte konge. Jeg er heller ikke så begærlig efter min egen private ros, at jeg ikke hellere ville have, at dette emne om den fyrste, hvis dyder overgår min evne til at tale, blev tilbudt mig, fremfor – hvis det ikke var tilfældet – at skulle ophøje noget, som ikke i sig selv var strålende nok, med søgt ros.

Hvor skal jeg dog tage min vigtigste begyndelse fra? Det giver sig selv, at den må tages derfra, hvor han selv har sin oprindelse og sit herredømmes begyndelse. For dem, der betragter hans fædrene herkomst, vil det derfor stå klart, at den er af den **Oldenborgske** stamme, og derfra, lige fra hans tipoldefader...

Side 6

... lige fra sin tipoldefader har han tilhørt den kongelige og uafbrudte række af vore danske konger. Det er nemlig nu næsten to århundreder siden, at da den hjemlige kongeslægt uddøde, blev han – ved Guds enorme og hemmelighedsfulde rådslutning – udpeget til at overtage rigets ror, han, hvorefter ingen anden værdigere eller større syntes at kunne vælges: Den berømte mand af det Oldenborgske hus (som Gud aldrig må lade uddø!), daværende greve **CHRISTIAN I**.

Hvis I ønsker at efterspore denne store helts forfædre – og dermed også forfædrene til vores nuværende konge, som vi her priser – helt tilbage fra slægtens tidligste oprindelse: Så undersøg historiens troværdighed, og I vil se, at de til alle tider er rundet af grevers, kurfyrsters, kongers og kejseres værdighed. For det er vores opgave blot at huske hans efterkommere, hvem vores rige gennem så mange år skylder sin bevarede lykke og ære.

Den, som altså var hans søn og efterfølger i riget, **JOHANNES (HANS)**, havde vores mest ophøjede konge som sin oldefaders bror. Hans [bedrifter] i regeringen af fyrstendømmet strålede såvel i krig som i fred...

side 7

... hans dyder [strålede], så det syntes, som om intet, man kunne ønske hos en god fyrste, manglede hos ham; eller hvis han manglede noget, ville det synes forgæves at forvente det af nogen anden. Ved den menneskelighed, han udviste mod sine egne, og ved den venlighed og mildhed, han viste mod alle – selv de overvundne – udmærkede han sig så fremragende, at ligesom kejser **Titus** af sine romere blev kaldt "menneskeslægtens kærlighed og lyst", således vandt også vores ophøjede konge (Kong Hans) med rette det samme yndige navn.

Men hans bror, **FREDERIK I**, som var oldefar til den salige konge, vi nu sørger over, bevirkede, at vores stat – som dengang havde søgt tilflugt i hans skød, rystet og næsten sønderrevet af såvel de ydre kriges storme som af indre splid – ikke blot undgik at gå til grunde, men ved hans prisværdige forsyn og tapperhed blev genoprettet i sin helhed. Men jo tættere jeg kommer på hans ophav, han som var den sidste af denne mest lysende slægt til at styre riget, og som – ak, hvilken smerte! – er gået bort fra os, desto mere [begynder at] stråle...

Side 8

... jeg ser de dyder stråle, hvormed han har vist og repræsenteret sig selv som en, der ikke blot efterfulgte sine forfædre i magten, men som også under sin regering var de store forfædres dyder værdig.

Thi hans farfar, **CHRISTIAN III**, blev så berømt for de lykkens og naturens gaver, at hvis nogen ville forestille sig det, kunne han hverken mindes flere eller i sine ønsker udtænke større ting, hvorved et riges lykke fuldendes, end dem, som hans barnebarn (Christian IV) her har øst af hans eksempel. For hvis I mener, at fromheden skal sættes over alt menneskeligt, og at den er den første vej for en fyrste til at befæste sit herredømme, og at hans største omsorg derfor bør være at omfavne den sande religion: så var det netop denne fyrstes kendetegn. Under hans ledelse, klogskab og styrke blev det gennemført, at de overtroiske katolske (pavelige) påfund blev forvist fra vore riger, og at deres lærere for første gang begyndte at blive bortvist. Hvis I desuden mener, at rigernes ære og beskyttelse vindes gennem dyrkelsen af videnskaben: så skyldes en stor del af den pyrd, som vores rige siden da har haft, netop denne fyrste. Thi i den berømte by Københavns akade[mi]...

Side 9

... til det [Københavnske] Akademi gav han den første glans, efter at det havde modtaget sin spæde begyndelse fra hans bedstefar; han udbyggede også alle gymnasier og kollegier samt de lærdes stand med sin kongelige gavmildhed og sin enestående kærlighed til videnskaben.

Hvis I mener, at riger bevares og befæstes ved tapperhed: Med hvilken stor [tapperhed] krævede og fastholdt ikke den samme fyrste sit rige, som ganske vist var overdraget ham, men som næsten til den ene halvdel var invaderet og besat af en fremmed fjende?

Hvis I endelig mener, at riger holdes sammen af retfærdighed: Da udøvede han en så fremragende retfærdighed, som bør mindes af eftertiden, at han ikke ventede på at modtage de nødstedtes uretfærdigheder og klager gennem sendebude og mellemænd; men han kom dem i forkøbet, idet han selv rejste rundt til de enkelte provinser sammen med nogle af rigets stormænd, hørte den enkeltes klager og hjalp dem i deres nød.

Hvem [genkender] ikke disse samme højeste dyder hos en konge, samt mange andre (som jeg ikke vil opholde mig ved at gennemgå nu, for ikke at synes at overskride grænsen for mit emne), hos hans søn **FREDERIK II**, fader til denne salige konge...

Side 10

... [hvem kan] savne [disse dyder] hos kongens fader, eller hos hans efterkommere, medmindre han ikke har undersøgt de tiders historie, eller blandt de nulevende ikke vil anerkende det, eller hvis han ikke forstår det århundredes goder?

Vi tilskriver ham jo fuldt ud, næst efter Gud, at religionens renhed er blevet bevaret uantastet og beskyttet i vore lande; at Musernes boliger [videnskaben] hos os er blevet udvidet, og at vejen dertil er gjort så let, at den står åben selv for de velsindede ansøgere, der kun har ganske ringe midler. Ligeledes tilskriver vi ham den betydelige udvidelse af vores rige, der skete ved at de meget tapre folk ved Ejderen og Elben blev overvundet og underkuet – folk, som i mere end fem hundrede år havde udmattet så mange fyrsters hære. Vi skylder ham, at så mange anslag mod vore grænser blev slået tilbage og ulykker afværget; og endelig de så hellige og gavnlige love, der blev foreskrevet undersåtterne. At den offentlige velfærd på enhver måde blev forsvaret under denne fyrste med tapperhed, klogskab og fromhed, det skylder og tilegner vi ham.

Ærede tilhørere, alle disse store dyder, som jeg netop har skitseret for jer, men hvoraf jeg knap har ramt den mindste del, [er] den fædrene [arv], som ånd og liv...

Side 11

... [denne] familie har givet vores fyrste, stråler og rager frem. Til denne mest ophøjede stamme og kongelige blod knytter sig også vores fyrstes mødrene herkomst, da hans mest nådige moder **SOPHIA** var datter af hans egen faster [Frederik II's faster] og indgiftet fra det berømte Abotriternes – eller som man nu kalder det: det **Mecklenburgske** – hus. Da denne familie er såre berømt, hvilket er tydeligt for enhver ved dens egen glans, var den således værdig til at blive ført ind i dette kongelige hus og blive moder til så stor en konge.

I bemærker således, at vores største konges forfædre har været så hellige og så berømte, at herkomsten ikke kan tilføre et kongeligt afkom mere ære, og afkommet selv kan ikke modtage noget mere lysende fra sin oprindelse til sin pris. Og jeg tvivler overhovedet ikke på, at de fyrster [fra antikken], som ville lade sig tro født af gudernes sæd, hellere ville have ønsket sig denne lykke ved fødslen, hvis den var overgået dem, eller i det mindste have ønsket at omfavne en, der lå denne meget nær, fremfor at blive regnet for gudernes uægte børn. For da ville den guddommelighed, som de så ængsteligt tragede efter...

Side 12

.. [de antikke fyrster] mente ganske rigtigt, at deres autoritet blev styrket nok, hvis de fandt den i fædrenes sande dyder, fremfor at have søgt den i mødrenes opdigtede sidespring [med guderne]. Men vores fyrstes fader (Frederik II) overvejede i sit sind, da denne søn var ham født, at ikke blot hans eget ønske om at have fået en arving var opfyldt, men også hans riges bøn om, at en efterfølger måtte fødes af ham selv.

Derfor kastede han sig med flid over den omsorg – ikke mindre for rigets end for sønnens vel – at ligesom det var det smukkeste for sønnen at efterfølge faderen i et så stort rige, således skulle det også være ærefuldt for ham selv, at han ikke blot havde efterladt sønnen et rige, men at sønnen med værdighed kunne forsvare og styre det, han modtog fra sin fader.

Da han derfor netop var vokset ud af sin tidligste barndom, satte faderen de mest ædle og lærde mænd som ledere for hans kejserlige (fyrstelige) ungdom, for at han under deres vejledning kunne blive retmæssigt undervist i dyrkelsen af de ædle kunster og i at overtage styrelsen af staten. Men hos ham (Christian IV) strålede straks, mens han endnu var ganske lille, en så stor lærenemhed i sindet, at han ikke blot inddrak lærdommen, men ligefrem opsugede den.

Side 13

[han] opsugede; og han elskede dem [studierne] så højt, at man allerede kunne sige, at han besad evnen til at bruge dem i statens styrelse, selvom han endnu ikke høstede andet end glæde af dem. Aldrig blev han på noget tidspunkt trukket bort fra dem af kedsomhed, eller kaldt væk af barnlig leg, eller forsinket af andre lystigheder.

Jeg tror også, at hans store kærlighed til studierne skyldtes, at hans sind kun var i stand til at rumme de største ting, og at han blev undervist i netop den slags lærdom, som passede ham bedst: Jeg mener den lærdom, der hverken er simpel eller rettet mere mod pral end mod praktisk brug. Han blev nemlig ikke uddannet til støvet [skolebænken], men til paladset; ikke til et tilbagetrukket liv som en almindelig mand af folket, men han blev forberedt til riget. Derfor blev hans unge fyrstesind gennemvædet af de politiske og matematiske videnskaber – discipliner, der, fordi de er kongelige, hersker over alle andre.

Og i disse gjorde han så store fremskridt, at der straks af barnet fødtes en "oldings" visdom; thi den store autoritet, som de gamle besidder, fordi man tror, de ved og har set mere, den gav denne viden ham fra sit eget inderste og sit omfang, hvormed [han omfattede] hele...

Side 14

[han] omfattede hele kendskabet til historien; den [viden] blev skænket ham i en sådan grad, at han – hvad angår forståelsen af tingenes sammenhæng – syntes at have levet selv i de forgangne tider og i sine forfædres århundreder.

Hvad angår matematikken – eftersom det står fast, at den gavner, ikke blot når den er lært (som andre kunster), men allerede mens den læres – så fuldendte han den således, at han straks fra at være nybegynder kunne blive en feltherre. Han havde intet tilbage at lære på det tidspunkt, hvor han selv skulle lede; thi han behøvede ikke hjælp fra andre kunster til at rejse forsvarsværker, nedbryde fjendens, befæste byer eller opmåle en lejr.

Men også i de militære øvelser i felten, i brydekamp og i brugen af våben viste hans ophøjede ånd sig således, at selv da han på grund af sin unge alder knap vidste, hvilket håb han var bestemt til, fattede alle andre – på grund af så sikre tegn – ikke blot et håb og et ønske for ham, men selve tilliden til og styrken i dette ønske.

Derfor syntes han, som var født til herredømmet, at være den mest værdige til at blive valgt, da hans fader – efter den skik, han havde overtaget fra sine forfædre – ønskede, at han skulle vælges, mens faderen endnu var i live, for at placere ham i den højeste stilling næst efter sig selv. Thi han [faderen] lagde mærke til, at hverken hans egen alderdom...

Side 15

... [faderen indså], at han ikke kunne give riget noget større end en god efterfølger, og at sønnens ungdom ikke kunne [formes] mere glørværdigt end som en god fyrste. Da han højtideligt skulle vælges, blev den ærefrygt, gunst og samme uantastede dom, som enhver nærede for ham, bevist ved alle stænders smukkeste samtykke.

På det tidspunkt havde faderen næsten fuldført sit livsforløb; han ophørte med at leve tre år senere, efter at den valgte konge endnu ikke var fyldt ti år [reelt 11 år]. Men ak, hvilken klage og hvilke jammerråb vakte han ikke ved sin død! Man sørgede på så forskellig vis, at man ikke let kunne skelne, om den smerte, de følte over den tabte konges død, eller den sorg, der tyngede dem over den overlevende søns – ganske vist konge, men med en for riget umoden alder – var størst og mest berettiget.

Sorgen syntes nemlig fordoblet derved, at der netop var størst grund til at sørge over det, som burde have været den største trøst. Men der var kun denne ene lindring tilbage: at alle sammen lagde deres bekymringer i det håb, som strålede mest glædeligt for alle, nemlig at han, så snart han lidt senere var voksen... [ville overtage] riget.

Side 16

.. [når] rigets sceptre blev overdraget ham, ville han udfylde den kongelige trone med sådanne dyder, at han straks ville være af den støbning, som andre først gradvist bliver gennem erfaring med statens anliggender (hvilket de er sat i spidsen for), men ofte ikke uden skade for det almene vel.

Mens man ventede på dette tidspunkt, og fire formyndere blandt stormændene blev sat til at styre riget, kastede han sig med flid over opgaven – ikke så meget efter andres forskrifter som efter sin egen indre tilskyndelse – for hver dag at fremstå mere lysende og beundringsværdig for dem, han sidenhen skulle have med at gøre. Han var derfor ikke tilfreds med blot at efterligne sine forfædres ære, som han kappedes med, men han stræbte også efter at øge den. Han anså det for kongeligt at vinde sejr, og derfor kappedes han med sig selv for at kunne gå fra at være stor til større, fra større til størst, og fra størst til at blive en feltherre over de største.

Med dette sindelag voksede han dag for dag i alder, og hos undersåtterne voksede det store håb om snart at få deres konge, som de havde valgt, [at se som regent]; indtil der efter det ottende år – som var året 1596 i det forrige århundrede – strålede den mest glædelige dag, hvor [tiden] var inde til, at han kunne modtage...

Side 17

.. [da hans] alder var moden til herredømmet, og deres håb om at overdrage det til ham var opfyldt. Denne dag fødte den dag, som havde været savnet med otte års forventning, og den blev gennemført med så megen glæde og jubel, da han blev ført frem for Gud den Almægtiges alter; da dette mest ophøjede hoved blev omkranset af den kongelige krone (tiara); da hans meget stærke hænder greb om de gyldne sceptre og rigets insignier, som blev overdraget ham; og da han besteg den kongelige trone, mens glæden voksede for hvert trin, han trådte op ad, ledsaget af de bønner, som alle de omkringstående udgydte for hans og rigets evige sikkerhed; og da han endelig under fælles bifald, som var det et himmelsk orakel, blev udråbt til ikke længere blot at være en ventet konge, men en nu regerende konge.

Denne dag blev værn for alle de år, hvor alle dengang aflagde løfter til ham og bad – hver især for sig selv og sine børn – om, at han ved at herske lykkeligt måtte godtgøre den korte forsinkelse, som hans barndomsår havde pålagt hans herredømme. At Guddommen (Numen), bønåret af disse bønner, lod disse år rinde ud, er til enorm trøst for dem, der bad; således for os...

Side 18

.. det ville have været til ikke ringe glæde, hvis det havde været tilladt den efterfølgende tidsalder snarere end vores at se en ende blive sat for disse [år]. Mindet om den dag [kroningsdagen] gør derfor også denne dags forsamling mørk og sørgelig.

Han var nu konge, nu den øverste blandt dødelige, ja, han var en dødelig Gud; og han ønskede, at det, han var, skulle anerkendes gennem ham selv snarere end gennem titler, billeder og tegn. Han ønskede, at det kongelige diadem, som han bar, ikke skulle forstås som et tegn på et hovmodigt sind, men som et tegn på hans ophøjede lykke. Han mente ikke, at den kongelige værdighed fuldendtes af det guld, som han selv strålede af, eller som blev båret foran ham; men at dens fuldkommengørelse lå i det guld, som han bevarede i sit indre, som ikke kunne smittes af nogen fejl, besudles af nogen plet eller fordærves af nogen last.

Da han betænkte, at han indtog den første plads blandt mennesker og ragede op over alle ved sin lykkes omfang (ligesom han også udmærkede sig ved sin værdighed og sin krops højde), lagde han sig det på sinde og bekræftede i handling den vise mands store dom, som [siger], at fyrster [bør kendes på deres] herkomst...

Side 19

... [han] mener, at [fyrster] af herkomst er ligesom alle andre, men af natur adskiller de sig. Derfor lagde han ikke blot sine enorme dyder frem i lyset og for menneskers øjne, men gjorde dem så meget desto mere fremragende, jo mere han var i alles blik blandt menneskene. Skønt han sad ophøjet på sin trone over sine undersåtter, og skønt alt dødeligt lå under hans storhed, og skønt han huskede, at han var en Gud på jorden, så så han dog op mod Guddommen (Numen), der er over alle.

Ved synet af Ham huskede han, at han selv var et menneske, og at han derfor måtte lægge sit herredømmes magttegn (fascis) ned for Ham og ære Ham som den højeste. Han huskede, at han også gennem sine dyder skulle underordne sig Ham, og at en konges første omsorg og hans undersåtters frelse bestod i dette.

Min sjæl længes efter at sammenvæve rækken af disse dyder enkeltvis – dem, som jeg netop har sammenfattet generelt under de mest ærefulde navne – og fremlægge dem for jer, ærede tilhørere. Men jeg er ikke så lidt bekymret for, at mine kræfter skal svigte mig og ordene slippe op, før overfloden hører op, hvis jeg begynder at tale om dem. Tænk derfor på, at I her kun hører en lille prøve...

Side 20

... [tænk på, at I her kun] hører en lille prøve på de ting, som her skal siges. Og hvorfor skulle jeg ikke i tavshed overlade de ting til jeres egne tanker, som deres storhed ikke tillader mig at berette om i fuldt omfang?

Men ligesom den bedste faders herredømme i sin familie ligger tættest op ad det, hvormed I vil indse, at vores fyrste har styret staten – han, som nu er mest herlig i himlen, ligesom han før var størst på jorden – således vil I erfare, at også begyndelsen af hans styre var indrettet efter den form. Han besad nemlig en utrættelig omsorg for fromheden, som bør være det vigtigste for en god familiefader. For at han kunne udmærke sig ved denne ros blandt sine egne og gå foran sine [undersåtter] med sit eksempel, anstrengte han sig straks fra begyndelsen og gennem hele sit herredømmes tid.

Derfor bar han altid mottoet "**REGER VED FROMHED**" (*Pietate Regna*), og han ønskede, at det skulle indgraveres på de offentlige bygningsværker, han opførte. Thi han mente, at intet var mere værdigt for en god fyrste, som med rette fortjener udødelighed, end mens han endnu var i live at redde mindet om sig selv efter døden fra glemselen – hvoraf rigerne får evighed og de herskende på samme tid får udødelighed, enten herfra eller andetsteds fra...

Side 21

... hvorved det [mindet] ikke vindes forgæves. Thi det var ikke hans opfattelse, at man skulle fæste lid til dem, der mener, at rosen for denne dyd (fromheden) bør overlades til privatpersoner, og som anser det for en forbrydelse at anbefale den hos en fyrste. De drømmer om, at ædle sind svækkes og sybner hen ved den, og de ønsker sig hellere en fyrste, der er vild af dyrisk tapperhed, frem for en, der er from og ihærdig.

Han derimod, selvom han var rigeligt udrustet med de andre dyder, som var ham egen, og som adskilte ham fra den jævne mand, mente dog, at prisen for hans andre dyder ville gå tabt, hvis han ikke havde denne (fromheden) til fælles med alle. Og det ikke uden grund. Thi intet er andet end retfærdigt i det rige, hvor den, der befaler, intet gør drevet af sin egen lyst eller vilkårlighed, men kun efter den himmelske Guddoms forskrift, som han underlægger sit herredømmes magttegn (fascis). Og der mangler hverken trofast beskyttelse for kongen eller sikkerhed for riget, hvor Gud styrker kongen med sin varetægt, og hvor kongen har den nådige Guddom som hjælper til at værne om riget. Han bar nemlig ikke blot fromheden som et ydre skær; han iførte sig ikke dens navn som en rævepels [som en listig forklædning];

Side 22

.. han iførte sig den ikke blot [som en forklædning]; han beholdt ikke blot farven, mens han mistede kraften (hvilket den mand fra den anden side af Alperne [Machiavelli], den værste rådgiver for fyrster, lærer er tilstrækkeligt for en fyrste til brug for sit herredømme).

Næ nej, han dyrkede den uskyldigt og helligt. Han viste det i selve handlingen og gjorde de ting, han værdsatte, til monumenter for sin tro. Han gjorde ikke blot tagene og de inderste gemakker i sit kongelige hus til monumenter, som han fyldte med daglige og varme sukke til Gud; og heller ikke blot i borgernes bevidsthed hos dem, der hørte og så på, at alt af ham blev udført retmæssigt, religiøst og under Guds ledelse – hvad enten det gjaldt indstiftelse af hellige eller borgerlige love, afholdelse

af Rigsråd, afsigelse af domme, vedtagelse af love, pålæggelse af skatter eller førelse og erklæring af krige.

Men selv markerne og havene har modtaget de brændende bønner, som han udstødte mod himlen, når han drog i kamp eller stod midt i den bitreste konflikt. Det samme har vores egne stemmer og bønner, som vi regnede for en af de vigtigste dele af vores egen fromhed at opsende for så from en konge, der skal bestå som et eksempel for os og eftertiden. Ja, selv vores hukommelse, hvori vi genkalder os alt dette, [vidner om ham] med så stort et savn...

Side 23

... vi husker med et savn, som vi knap kan bære. Men hvad er der brug for ord til? Sagen selv vidner herom. Jeg fremfører her som på et teater de vidnesbyrd, der består i de så mange prægtigt opførte og af ham indviede hellige bygninger (kirker); de så mange velgerninger, hvormed han i umådelig grad overøste både det kongelige akademi i København og det nye, som han selv havde opført i Sorø.

Hertil kommer hans så omsorgsfulde pleje af de fattige, som han nærrede ved sine egne midler, modtog i huse opført til dette formål og støttede med næsten daglige indtægter; den store beskyttelse, hvormed han omfattede de religiøse; hans så ivrige og fromme sind samt hans altid parate indsats, som han så ofte brugte på at forfølge kættere, der lønligt eller åbenlyst stræbte efter at bekæmpe religionens renhed.

Det ville være svært overhovedet blot at berøre alt dette flygtigt, end sige at ophøje det værdigt. Men vi ønsker, at man skal forstå det enorme bevis på hans fromhed i den helligt overholdte troskab, som han med Gud som vidne havde forpligtet sig til over for de folk, som han havde indgået aftaler og forbund med. Denne ros er så meget desto større hos ham, jo [oftere]...

Side 24

.. jo længere de er borte fra den [dyden], som ikke regner det for en religiøs pligt at bryde deres ed, når deres egennytte har blindet deres sind, og et grimt begær efter at herske er trængt ind i deres sjæle; de bruger kun venskabets navn som et påskud for lettere at kunne bedrage under dække af det.

Hvor vidt denne hans dyd [troskab] rækker, kan hverken min stemme eller de vidnesbyrd, jeg allerede har fremført, bevidne så rigt, som hele det **nedertyske område** kan det. Da dets ledere og fyrster for treogtyve år siden besluttede, med deres fromme råd og kræfter forenet med hans, at afvende den rædselsværdige og begrædelige ulykke, som en stor del af den kristne verden var tynget af, samt det grusomste pavelige slaveris åg, hvorunder religionen var ramt og næsten kvalt: Da var ingen mere ivrig end han til at drive dette forsæt frem.

Og da en øverste feltherre skulle sættes i spidsen for krigen, var ingen mere ihærdig end han, troens forsvarer og hævner, som mente, at ingen anstrengelser burde undgås, ingen farer frygtes og ingen krig lades uført, hvormed friheden sikres for dem, hvis samvittig[hed]...

Side 25

... [hvor] samvittigheder snarere end kroppe tvinges til slaveri. Da han derfor påtog sig den krig, så han ikke på sin egen storhed; han tilskrev ikke sine egne kræfter noget og stolede ikke på våbnenes styrke. Men idet han støttede sig til sagens retfærdighed og til sin Gud – hæskarers Gud, som han kæmpede for – udholdt han beredvilligt og med glæde krigens terningkast.

Jeg tror, I forstår, ærede tilhørere, hvor stor den fromhed er, som jeg priser vores fyrste for at have besiddet. Og selvom denne [fromhed] var fælles for ham og mange andre, så indeholdt den dog meget, der ikke var almindeligt, ikke simpelt, hverdagsagtigt eller pøbelagtigt, men som var forbeholdt fyrster alene. Og mens fyrster ikke sjældent træder ved siden af, omfattede hans fromhed netop de egenskaber, som tilkommer den rette betegnelse for denne dyd.

Hvor stor en harmoni af de øvrige dyder der var i ham sammen med denne, og hvor smukt sammensat den var, ville jeg ønske, at I kunne erfare ved at høre mig fortælle det, ligesom jeg selv føler det i mine tanker. Det, som de vise mænd almindeligvis udtaler om dyden – nemlig at de dømmer, at den, der er begavet med én dyd, er udrustet med dem alle – det [ville have været sandt], hvis det ikke allerede var blevet bekræftet: Vores fyrste [har bevist] det med sit eget eksempel, især i denne [harmon] af dyder...

Side 26

.. [da han] viste sig som fyrste. Da han besad denne [dyd/fromhed], manglede han overhovedet ingen anden. Hun (dyden) præsiderede i Rådet, hun strålede forrest i hoffet, hun gik foran i det offentlige rum; han dikterede love og afsagde domme. Og hvad vi end har hos ham, som bør roses under navn af retfærdighed, klogskab, menneskelighed, mildhed – ja, selv tapperhed – så ønsker vi det rost ud fra denne [kilde].

Derfor mener jeg med rette at kunne forkynde, at hans **retfærdighed**, hvormed han herskede og holdt undersåtterne til deres pligt, fortjener ros som en guddommelig dyd. I denne [retfærdighed] var der ligeså meget autoritet fra hans fromhed, som der var magt fra hans utrolige klogskab. Ligesom hans majestæt og uskyld beskyttede ham selv, således beskyttede de love, han foreskrev os, os ved deres hellighed. De bevirkede, at ingen kunne være onde, og at enhver ønskede at blive god. De tilskyndede nemlig de godes dyder og forfulgte de ondes sæder; de ydede de gode sikkerhed mod de onde og sørgede for at ændre de onde til det bedre. Visse fordærvede [mennesker]...

Side 27

.. [at han ikke blev tvunget til] at tåle borgernes fordærvede sæder, blot fordi han ikke var i stand til at fjerne dem alle (hvilket andre konstant tvinges til i deres stater). Ingen nødvendighed tvang ham dertil. Han indrettede sig således og afvejede sine egne sæder med en beundringsværdig mådeholdenhed, så han til bunds kunne udforske alle sine undersåtters karakter. Visse ting holdt han ganske vist ud i nogen tid, men kun for at kunne fjerne dem så meget hurtigere; han tålte dem en liden stund, for at han ikke skulle tåle dem altid.

Det var ikke blot hans love, men også ham selv, der færdedes iblandt os som intet mindre end en **levende og åndende lov**; han var en evig dommer over vores liv. Når vi betragtede ham, syntes vi at se en skikkelse fra historiens annaler eller ligefrem et guddommeligt menneske fra himlen.

Og vi så ham især, når vi så ham ofte sidde som dommer i retten og præsidere over rigets stændermøder, så fjernt fra enhver smitte af slet lidenskab, som de parter, hvis sager han afgjorde, var revet med af modstridende følelser og indbyrdes strid. Han var den, der forhindrede, at de lavere stænder led uret, og som [behandlede] de højeste ligeværdigt med de laveste...

Side 28

... [han] holdt dem fast ved den samme ret: Da venskab (gunst) hos ham ingen vægt havde over for det retfærdige, var han helt og holdent optaget af sagerne og ikke af personerne; og som det siges: Jo lettere han handlede, desto mere erkendte han det retfærdige med et ligevægtigt sind.

Og heri viste han sig helt lig lovene, som ikke ledes til at straffe eller tilgive af vrede eller kærlighed, men af retfærdighed. Og selv heraf står det klart, hvor meget han altid har været en støtte og beskytter for retfærdigheden og de bedste sager: For skønt han aldrig undlod at høre eller modtage de bønner, som nødstedte bragte ham, så svarede han dog – hvis han blev bedt om at lægge sin autoritet ind i en sag, som en dommers kendelse kunne afgøre – at dette ikke var hans opgave, men lovenes og rettens embede; og at han ikke ønskede at øve vold mod lovene.

Alt andet, som han besluttede, dekreterede og udførte, var rettet mod det formål at sørge for alle, afhjælpe menneskenes besværligheder og drage omsorg for deres velfærd. Så ofte disse ting rinder en i hu, må man tænke på de fordums og heroiske tider, hvor...

Side 29

... [før] det kongelige navn var hørt, syntes han blandt alle at fortjene den kongelige værdighed, da han blandt andre udmærkede sig ved de fremragende og ypperste dyder, som vi mindes hos vores fyrste. Ligesom han altså ved disse dyder, som uden tvivl strålede i ham, før han overtog magten, fortjente herredømmet: således opnåede og bevarede han uden besvær, efter at have fået det, hele herredømmets kraft, som består i de lydiges samtykke, ærefrygt og kærlighed.

I mange riger ser vi det ske, at fyrsternes ordrer, dekretter og forordninger ikke får nogen vægt eller styrke, medmindre der altid er meget stærke håndhævere til stede, som kan fravriste de undersåtter, der foragter fyrstens befalinger, en nødvendig lydighed, eller indgyde frygt i de modvillige: således at de kun adlyder, når de tvinges af terror. Og når de frygter at nægte lydighed, gengælder de med had i stedet for taknemmelighed over for den, der ønsker, at hans herredømme skal frygtes.

Men vores fyrstes forordninger havde ikke brug for at være beskyttet af noget ydre værn, da hans egen majestæt og velvilje...

Side 30

... undersåtternes [tillid] og ærefrygt gjorde deres lydighed fast. I alles sind var den opfattelse bekræftet – hvilket også var sandheden – at han intet kunne befale eller byde, som ikke var helligt og til fælles gavn; han, som i hele styrelsen af staten aldrig henførte noget til sin egen fordel (selvom magten var betroet ham), men altid til gavn for dem, der var ham betroet.

Men også hans alvor (*gravitas*) i at herske var krydret med en vidunderlig og næsten guddommelig venlighed (*comitas*) og mildhed, således at han, der i værdighed overgik sine egne og i autoritet overgik andre fyrster, i sin ligefremhed syntes at være ligemand med alle, selv de laveste. Det var derfor svært at forstå, om de, der var ham underlagt, frygtede hans herredømme mest, eller om de elskede hans menneskelighed mest.

Derfor elskede de ham også selv, i hvem intet var uværdigt til at blive elsket. Hvor han end befandt sig, hvor han end rejste forbi, og hvortil han selv ankom (eller blot rygtet om hans ankomst nåede frem), er det utroligt at sige, hvor stor en glæde der blev vakt både offentligt og privat. Man kunne næsten sige, at den by, han drog ind i, blev rystet i sin grundvold [af begejstring]...

Side 31

... [Man ville se mængden] strømme ham i møde på den vej, ad hvilken han ankom. Når han drog ind, ville man se vejene overalt, hvor han skred frem, være fyldt til bristepunktet og gjort næsten ufremkommelige af den sammenstimlede mængde af folk i alle aldre, køn og stænder, der strømmede til for at se ham, som var han en guddom.

Og når han drog videre, var han omgivet og næsten belejret af en ligeså stor skare af folk, der gik foran, løb til eller fulgte efter, som om de ville sinke ham i at tage afsted, da de ikke kunne holde ham tilbage. Med hvor store, oprigtige og inderlige lykønskninger og glædesråb kappedes de dengang ikke om at se ham, mens han endnu var i live, om at opholde ham eller kun modvilligt lade ham gå – mens det var deres trøst, at de ville se ham vende tilbage igen og igen.

Nu synes jeg at se dem kappes på samme vis med ligeså store og sande savn i deres sorg, nu hvor han er revet bort fra de levendes række og fra menneskenes blik. En sådan hengiven og oprigtig kærlighed fra undersåtterne var hans allerstærkeste livvagt. Omgivet af sine egne folks velvilje regnede han det for det mindste at være beskyttet af en flok lejede drabanter; [han beskyttede] sin side med...

Side 32

... [han tøvede ikke med] at stole på alle, da han ikke frygtede nogens baghold; og han mente, at hvis han ikke stolede på dem, ville man med rette kunne tro, at han tvivlede på alles troskab.

Hvad skal jeg nu berette om hans klogskab? I den udmærkede han sig således, at ingen kunne foretrækkes frem for ham – ikke blot på grund af den lange og rige erfaring med statens styrelse, som han besad i sin høje alder; men ingen kunne heller sidestilles med ham i naturlig tilbøjelighed og hurtighed. Derfor hørte de unge i Rådet (Senatet) på vægten af hans råd som gammel mand med den samme forundring, som de engang havde hørt på de gamle, da han selv var ung.

Og han forstod ikke blot at tage sig af det nærværende og altid tilpasse sine nye råd til tidernes nye begivenheder; men hans ædle og ophøjede sind var også i stand til at skue langt frem og forudse fremtiden, hvilket grænser til det guddommelige. Ja, han forstod ikke blot at vente på eller vogte sig for det forudsete, men også at udrede det pludselige og stille det råd op som modvægt, der efterfølgende med rette blev rost. Han var ikke mindre hurtig til at udføre tingene, end han var til at udtænke dem! Her [mødte man] sandelig hans forbløffende forstand...

Side 33

... jeg forstår [herved] hans sjæls storhed og hans kraft i udførelsen af sine gerninger, og dertil en sådan **tapperhed** i krig såvel som i fred, at ingen tidsalder nogensinde vil tie om dens pris.

Tro dog ikke, at jeg her fejler sammen med den uvidende hob i lovprisningen af denne hans dyd, som om den bestod mere i berømmelse end i faktiske bedrifter; eller at jeg snarere dømmer ham til at *synes* sådan end til rent faktisk at *have været* det. I må slet ikke tro, at han – ligesom de fyrster, hos hvem en medfødt og umættelig lyst til at herske har antændt deres sind med begær efter at sejre, og som magten snarere gør overlegne end retfærdigheden gør ligeværdige – har stræbt efter tapperhedens ære gennem list og ondskab.

Tværtimod har han med sin visdom afskyet dens slags som en forbrydelse, og han mente, at det ikke burde gå under navnet tapperhed, men snarere grusomhed. Han mente derfor, at det var hans og en konges opgave at kæmpe for den fælles velfærd og retfærdighed, og ikke at tilføje nogen uret, men at tilbagevise den uret, der blev påført ham. Dette bekræftede han med beviserne fra de krige, han førte. Han [kæmpede] enten for at beskytte sine egne grænser mod magt og vold, eller...

Side 34

... [han kæmpede for at bringe] naboerne hjælp mod den fælles fjende i den sag, som er mest anbefalelsesværdig for dem, der elsker Gud oprigtigt og retmæssigt; eller han greb til våben, provokeret af den uret, som de, der havde krænket hans egen og statens majestæt, havde begået mod ham. Dette var hans grunde til de enkelte krige mod de mest magtfulde fjender.

I disse krige både viste han sin tapperhed og gjorde den altid frygtet: For ham bukkede både fjendens mod og kræfter under; således at deres kræfter blev knust af hans dyd, og for nogle opstod der hverken råd eller fornuft, og for andre ikke engang midler til at udføre de planer, hvormed de kunne svække så stor en konges tapperhed.

Nogle byer indtog han ved belejring, andre undertvang han. Til tider slog han hele hære og drev dem på flugt med blot beskedne troppstyrker, som han selv førte. Og overalt viste det sig, at han var overlegen med en sådan tapperhed, der ikke blot er fremragende blandt konger, men også blandt dem, for hvem dette regnes for den eneste dyd [soldaterne]. Og til hans tapperhed føjede sig også lykken (Fortuna), hvis meget rige fremgang og...

Side 34

... [at han skulle] bringe naboerne hjælp mod den fælles fjende i den sag, som er mest anbefalelsesværdig for dem, der elsker Gud oprigtigt og retmæssigt; eller han greb til våben, provokeret af den uret, som de, der havde krænket hans egen og statens majestæt, havde begået mod ham. Dette var hans grunde til de enkelte krige mod de mest magtfulde fjender.

I disse krige både viste han sin tapperhed og gjorde den altid frygtet: For ham bukkede både fjendens mod og kræfter under; således at deres kræfter blev knust af hans dyd, og for nogle opstod der hverken råd eller fornuft, og for andre ikke engang midler til at udføre de planer, hvormed de kunne svække så stor en konges tapperhed.

Nogle byer indtog han ved belejring, andre undertvang han. Til tider slog han hele hære og drev dem på flugt med blot beskedne tropestyrker, som han selv førte. Og overalt viste det sig, at han var overlegen med en sådan tapperhed, der ikke blot er fremragende blandt konger, men også blandt dem, for hvem dette regnes for den eneste dyd [soldaterne]. Og til hans tapperhed føjede sig også lykken (*Fortuna*), hvis meget rige fremgang og...

Side 35

... og han fremkaldte [lykken] som en ihærdig mand, han modtog den som en fortjent mand, og han overgik den som en bedre mand. Han frygtede ikke at påtage sig nogen af den modigste soldats pligter eller at blive set blandt de forreste i slagordenen. Ingen, der kæmpede imod ham, kunne udholde hans blik eller modstå hans angreb. Man kunne sige, at det ikke altid var nødvendigt for ham at føre sagen med sin hånd, eftersom han kæmpede med sit rygte; hans navn blev hørt som selve symbolet på tapperhed, og rygtet om hans navn blev frygtet ikke anderledes end et våben eller en krigsmaskine (*tormentum*).

Men skønt han var så fremragende i krig, både som konge og soldat, så elskede han dog aldrig krig højere end fred. Ligesom han førte krig for at kunne nyde den sødeste freds goder, således nærmede han inderligt den fred, han havde vundet i krig, og beskyttede den på det mest retskafne. Da næsten hele Europa var rystet af krigenes raseri, var han den eneste, der stod tilbage som den mest ivrige tilhænger af freden, han som blev valgt af de andre – kejseren, kongerne og fyrsterne, der var i krig med hinanden – som **voldgiftsmand** (*arbiter*) for at fremme fredens sag.

Side 36

Dette forsæt [fredsmæglingen] ville også dengang være lykkedes, hvis ikke den enorme og turbulente storm fra krigen med nabolandet Sverige, der var ligeså pludselig som uventet, havde forstyrret dette og freden på samme tid.

Selv da fjenderne slap denne [krig] løs, syntes de dog at gys over hans velkendte tapperhed, som de havde mærket i den tidligere krig mod dem. De tvivlede på, at de kunne besejre denne tapperhed, hvis den blev udfordret gennem en formel krigserklæring, da de gennem erfaring havde lært, at de ikke kunne modstå hans våben, før han overhovedet førte dem i marken. Hvis det derfor nogensinde havde været tvivlsomt for dem, om hans dyd støttede sig til fremmed hjælp eller til hans egen kraft, så stod det nu klart, at andres kræfter snarere ikke kunne undvære hans beskyttelse, end at han selv havde haft brug for hjælp fra udlandet.

Thi ligesom de gunstige tider tidligere havde bevist hans lykke, således beviste de modgangsrige og sørgelige tider ved modtagelsen af denne krig ikke så meget hans lykke som hans storhed. Thi selvom han nu var i en meget fremskreden alder, havde hverken hans sjæls tapperhed til at gå ind i krigen eller hans krops kræfter til at udholde den svigtet ham. Han vendte ikke ryggen til lykken, han som [ikke veg for] fjenden...

Side 37

... [han havde] aldrig givet efter for fjenden; men stik imod lykkens omskiftelighed fastholdt han sit håb og var fuldt ud fokuseret på, at han ikke ville mangle viljen til at kæmpe mod den fjende. Man kunne kalde ham en **Scipio**, der kæmpede mod punerne, men større både i råd og i alder.

Derfor gik han ind i intet slag, hverken til lands eller til vands, uanset hvor rædselsvækkende det var, uden at fjenden efterfølgende blev tvunget til at bøde for sit tab, mens hans egne borgere kunne glæde sig over fremgangen. Men da sejren er underlagt lykkens lune, og da lykken ikke er i nogens hånd, men dens udfald styres af den himmelske Guddom, ligesom Han styrer alt dødeligt med sit nik: Således fortjener den sejr, der fuldføres ved håndkraft og i fællesskab, heller ikke at blive kaldt ét enkelt menneskes ejendom.

Tværtimod drager enhver, selv den menige soldat, noget af sejrens ros til sig selv, mens lykken – som Gud skænker – kræver det hele for sig selv. Det er derfor så langt fra, at vi tilskriver ham [kongen] noget af det, som mange menneskers arbejde bidrog med til den krig, at vi ikke engang tilskriver ham selve udfaldet, som må tilskrives lykken og den Gud, der styrer den. Thi intet, som enten er fælles for alle, eller som...

Side 38

... [hvad] ikke var hans, skal tilskrives Ham [Gud]. Men vi antyder her en vis sejr, som var hans egen, og som var i hans egen magt; en sejr, af hvis ros hverken en tribun, en præfekt, en kohorte eller en rytterafdeling kan fravriste ham så meget som det mindste.

Det er nemlig den kongelige forudseenhed, troskab frem for alt, årvågenhed og en så stor omsorg for hele rigets velfærd, at ingen andens kunne sammenlignes hermed; og endelig hans berømte og ypperste udholdenhed i arbejdet, der oversteg hans alders kræfter. Ved denne sejr og ved at kæmpe overvandt han fjenden, og ved at sejre var han sine egne [undersåtter] overlegen.

Han rejste ligeså mange trofæer, som han talte sår, han modtog på sin egen krop for statens skyld. Han hørte ligeså mange hyldestråb, som der var tilståelser fra fjender, der klagede over, at de var blevet besejret og knust i de slag, hvor han selv havde deltaget; og [han hørte] undersåttens bønner og jubel over, at de i den hær eller flåde havde sejret, som havde kæmpet under hans ledelse. Og sandelig har denne form for sejr den største pryd og ære; den bør fejres med triumfer og fortjener ryet for de mange og store fortjenester over for fædrelandet og borgerne.

Side 39

... hvem vil ikke mene, at dette er større end al lovprisning og mere strålende end de fremragende triumfer, han vandt: Nemlig at han, ligesom han overvandt fjenden, også overvandt sig selv og den modgang, som han jævnligt måtte kæmpe med.

Dens [modgangens] forskellige angreb formåede han at udholde og tåle med den samme sjælsstyrke og udholdenhed, hvormed han styrede sin højeste lykke. Misundelse og bagvaskelse, som oftest plejer at angribe en stor skæbne, nedtrådte og foragtede han med en kongelig og mandig ånd; og de krænkelser, som ophidsede ham, tilgav han hellere, end han hævnede dem. Denne ros, som tilkommer ham for hans selvbeherskelse (*continentia*) og mådehold (*moderatio*), er intet mindre end sejren vundet over fjenden – ja, jeg ved snart ikke, om den ikke ligefrem i højere grad anbefaler og fuldender hans sjæls tapperhed.

I de ting, som jeg hidtil har gennemgået, ærede tilhørere, har jeg snarere måttet iagttage mådehold i min tale, end jeg har manglet stof at tale om. Men hvor ville jeg dog ønske, at jeg i de ting, der nu står tilbage for mig at sige, enten manglede ord, eller at de ord ikke var til rådighed, som overskrider enhver grænse – ikke for at tale, men for at sørge! Så at man snarere [kunne dække over] denne...

Side 40

... [at jeg kunne sige], at vores fyrste *er* denne og en sådan mand, snarere end at han *har været* det, hvis tiden havde tilladt mig at sige det; og her ville det være min opgave at berette, at hans dyd er ophørt, ikke at den er svigtet. Thi i ham selv ophørte den ikke et øjeblik, så længe han var iblandt os; men sammen med ham selv, da han holdt op med at være til, ophørte den i ét nu.

Den ophører ganske vist ikke i vores sind eller i menneskenes hukommelse, hvor den ikke vil blive udslettet i alle tidsaldr, men tværtimod næres mere og mere; men den ophørte i hans liv, som bestod af krop og ånd, hvilket den grumme død bortrev, den usle dødelighed fuldbyrdede, og fødselsens lov krævede tilbage.

De år, der således er gået siden hans fødselsdag, har for os at se ligefrem sammensvoret sig mod dette ene år, som var hans **71. leveår**, og mod den **sidste dag i februar**, som var den anden måned før hans [næste] fødselsdag; den dag, som de [skæbnegudinderne] gjorde til hans dødsdag. De havde nemlig over så lang tid opsparet deres stærkeste kræfter, hvormed de – som i en samlet trop – styrtede over ham, ikke for at svække ham gradvist, men for at fælde ham med ét slag og ét angreb; nemlig alderens uovervindelige svaghed, som selv ved den mindste [anledning]...

Side 41

... [selv ved den mindste] sygdom, som han var ramt af, kunne han ikke modstå. De [skæbnegudinderne] slyngede mod ham dette uundgåelige og derfor rædselsvækkende dødens spyd, som – når det ikke kastes på lang afstand – hverken kan afværges med skjold eller hjelm; det, som sårer, før det rammer, og som ofte knap mærkes at ramme, før det har fældet én.

Han lod sig overvinde af denne selv samme fjende og fjendtlige våben, som hidtil ingen af de mest uovervindelige fyrster ikke er blevet besejret af; og som selv de stærkeste kæmpende hære dagligt tvinges til at lade sig overvinde af. Det er nemlig så meget lettere for denne fjende at sejre, fordi han altid angriber nybegyndere (*tirones*); og det er sværere for de besejrede at forsvare sig, fordi han ikke tillader nogen at blive veteran gennem erfaring i at kæmpe mod ham.

Han var dog ikke ubevæbnet, skønt han bukkede under som besejret; men for at han kunne sejre lykkeligere [over døden], havde han iført sig **Guds fulde rustning**. Omgyrdet om lænderne med det guddommelige løftes sandhed og med vedholdende tillid til Gud, og iført retfærdighedens panser, som verdens Frelser havde erhvervet til ham, og støttet til sin urokkelige tros stærkeste skjold, blev han dækket af frelsens hjelm, som han inderligt sukkede efter...

Side 42

... og væbnet med **Åndens mægtigste sværd**, nemlig trøsten fra Guds ord, banede han sig vej til himlen med vedholdende bønner sendt i forvejen. Efter at hans sjæl er modtaget dér, triumferer den nu blandt de saligste ånder; men hans krop, som er efterladt på jorden – og som i dette skrøbelige liv altid er unddraget udødeligheden – forbliver hos os som en yderligere spore til vores sorg og savn.

Hvor stor er dog ikke denne ulykke for vores kår, det vil sige for de dødelige, gode Gud! At sådanne fyrster ikke er evige på jorden på samme måde som staterne; således at en så meget tryggere og lykkeligere evighed kunne forblive hos staterne gennem dem.

Hvor truer dog ikke en evig elendighed menneskeslægten, også på grund af dens første faders [Adams] enorme misgerning, når dens egne og landenes styre – så snart herredømmet ophører med livet – må lukkes inde i et lille snævert hjørne af jorden. Og for at der intet skal være til forskel på dem og den ringe pøbel, må de, ifølge den guddommelige lovs forskrift, falde tilbage til det støv, som er alles oprindelse! Hvor [har han ikke] vores håb...

Side 43

... vi kalder dem [håbene] forfængelige og skrøbelige, da de ofte først falder bort og rinder ud hos dem, som den himmelske sandhed betegner med navnet "guder på jorden" og de mest fremragende blandt mennesker. Jeg tror, det er for at deres skæbne ikke skal føres længere frem, end det er givet et menneske.

Og hvor siges det dog sandt og træffende, at rummet for det dødelige liv blandt mennesker er omskredet af snævre grænser, når selv dette tidsinterval på over et halvt århundrede, hvori han forestod styrelsen af vores anliggender, må regnes blandt de allerlængste.

Og derfor: Jo kortere lykken er for dem, der sørger over, at deres bedste fyrsters liv og herredømme har været kort; desto bitrere er vores ulykke. Vi synes nemlig ikke uden grund at kunne beklage os over, at det var den lumske lykkens værk – for at kunne pinde os så meget hårdere – at han regerede i så lang en tid. For vi kalder det "længe" efter menneskelig målestok, når afslutningen viser sig efter forløbet af ti **lustra** [ti femårsperioder, dvs. 50 år]...

Side 44

... [skæbnen] viste os i ham de goder, som vi nu begræder så meget bitrere, efter at de er blevet os frataget. Men jeg ønsker ikke her at øge grundene til sorg; det er mig nok til mit formål allerede at have skitseret dem, ved hvilke han kastede glans over sit liv og udbredte sit ry efter døden. Det er tilstrækkeligt for hans ære, så længe der findes mennesker på jorden og en taknemmelig erindring hos dem, hvormed de vil mindes disse [dyder].

Jeg vil hellere vende mig mod trøsten, som ikke skal hentes langvejs fra, men som her i sig selv tilbyder sig direkte for mig. Vi har tillid til, at denne trøst, ligesom den er medfødt i hans søn, således også vil forblive hos os til evig tid. Da hans [sønnens] majestæt og glans er os for øje, møder jeg ham her ikke anderledes end som var han [faderen] selv til stede.

Du derfor, **FREDERIK III**, højest ophøjede fyrste, hvem herredømmet over vores Danmark er overdraget (hvis mest hengivne undersåt jeg bekender mig at være) – dette herredømme, der før var din faders, er nu Dit, hvilket tilkom Dig ved arvefølgens ret. Og vi længes efter hvert øjeblik at høre, at Du nu har overtaget det; Du, som alene er vores håb og vores kærlighed...

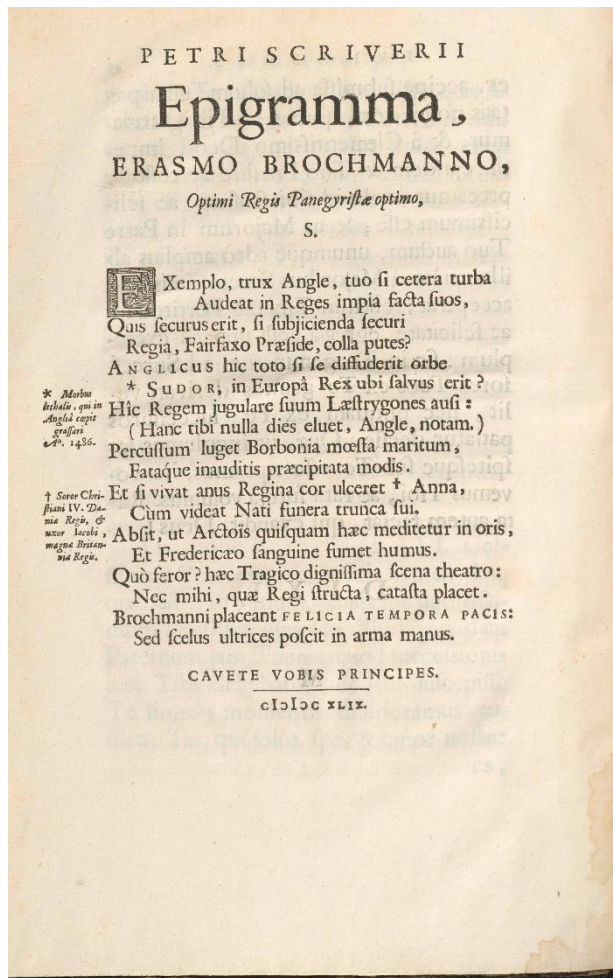
Side 45

... [Du som er vores håb og kærlighed], modtag ved Din trone vores gudfrygtigheds ydmyge bønner, hvormed vi lykønsker Dig med dette [herredømmet]. Og vi beder til den mest nådige Gud, som er dette riges og Din beskytter og vogter, om at Han vil lade det være gunstigt og meget lykkeligt for Dig.

Og ligesom det [herredømmet], der var øget af forfædrene, blev efterladt til Dig af Din fader – og det i en endnu mægtigere skikkelse, end han selv havde modtaget det fra sine højest oplyste forfædre – som et eksempel på et rige styret med fremragende tapperhed og lykke: Således gid Han [Gud] vil lade det gå i arv fra Dig, fordoblet, til Dine efterfølgere født af Dig, og gid Han aldrig tillader, at der mangler efterfølgere fra Dig.

Alt imens vi ønsker, at vi må være uskadte og trygge under Dig, således lover vi Dig dette og ønsker, at det må stå fast. Må Gud, som bønholder os, lade det stå fast!

JEG HAR TALT.

PETRUS SCRIVERIUS' Epigram til ERASMUS BROCHMAND, *den bedste lovtaler for den bedste konge, Hilsen.*

Grusomme englænder! Hvis den øvrige hob, med dit eksempel for øje, vover gudløse gerninger mod deres egne konger, hvem vil da være i sikkerhed? Hvis du mener, at kongelige halse skal lægges under øksen med Fairfax som leder?

Hvis denne **engelske sved** * [pest] breder sig over hele verden, hvor i Europa vil en konge da være tryk? Her har læstrygoner [menneskeædere] vovet at slagte deres egen konge. (Ingen dag vil nogensinde vaske denne skamplet af dig, englænder).

Den bedrøvede borboniske slægt sørger over sin dræbte ægtefælle og en skæbne, der blev fremskyndet på uhørt vis. Og hvis den gamle dronning **Anna** † levede endnu, ville hendes hjerte fortæres af sår ved synet af sin søns lemlæstede lig. Må det være fjernt, at nogen i de nordiske egne pønser på dette, og at jorden skulle ryge af Frederiks blod. Hvor føres jeg hen? Denne scene er mest værdig for det tragiske teater; jeg bryder mig ikke om det skafot, der er rejst for kongen. Må Brochmands **LYKKELIGE FREDSTIDER** behage mig; men forbrydelsen kræver hævnende

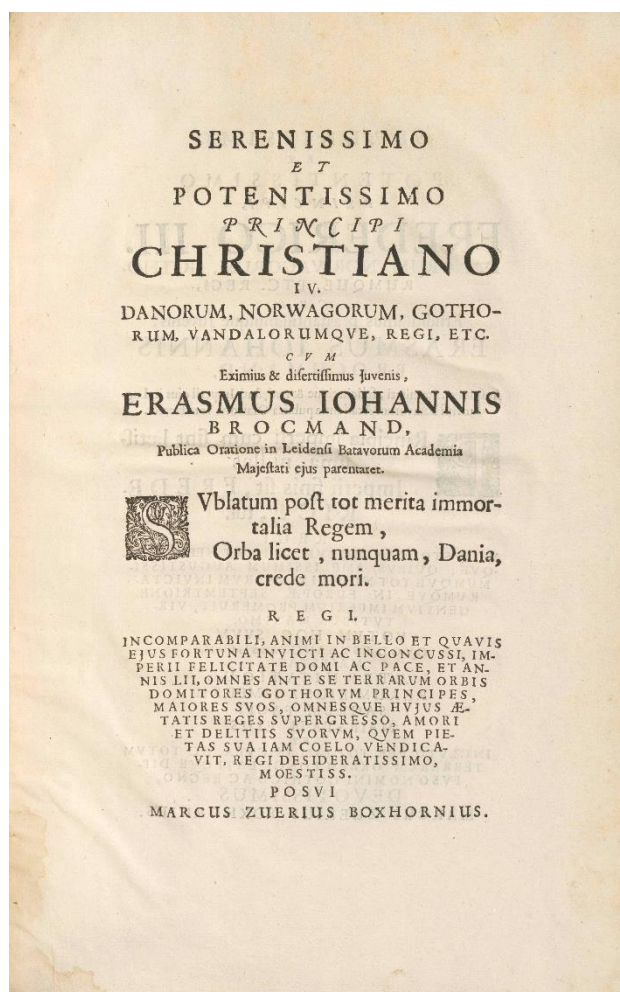
hænder til våben.

VOGT JER, I FYRSTER. 1649.

Side 46

Dette er ikke længere en del af Brochmands tale, men et **epigram** (et kort, fyndigt digt) skrevet af den berømte hollandske lærde **Petrus Scriverius**. Han sender her en hyldest til Brochmand, men bruger det meste af pladsen på en voldsom politisk kommentar til begivenhederne i England.

Erasmus Johansen Brochmands
ligprædiken ved begravelsen af den ophøjede og mest glørværdige ihukommelse:
Fyrst CHRISTIAN IV 1649

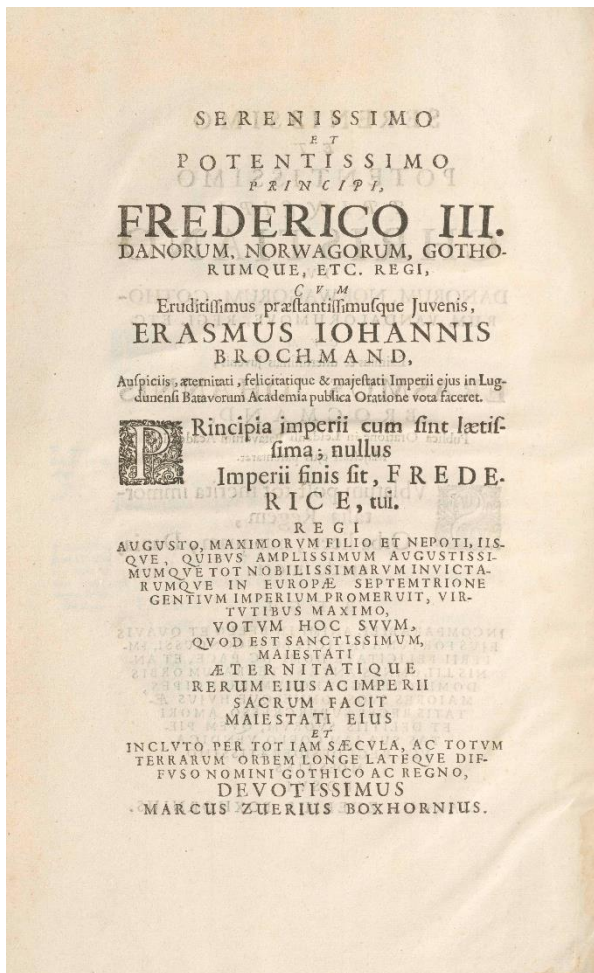
Dette er endnu en mindetekst, denne gang skrevet af **Marcus Zuerius Boxhornius**, som var en berømt professor i veltalenhed og historie ved universitetet i Leiden. Han hylder her Christian 4. som en konge, der overgik alle sine forfædre i tapperhed og lykke.

TIL DEN HØJST OPLYSTE OG MÆGTIGSTE FYRSTE CHRISTIAN IV, DE DANSKES, NORSKES, GOTERS OG VENDERS KONGE, OSV. *Da den fremragende og meget veltalende unge mand, ERASMUS JOHANSEN BROCHMAND, holdt en offentlig mindetale ved akademiet i Leiden i Holland for hans Majestæt.*

Skønt du, Danmark, er efterladt faderløs, da kongen er gået bort efter så mange udødelige fortjenester, da tro aldrig, at han dør.

TIL KONGEN. DEN SAMMENLIGNINGSLØSE, DER MED ET SJÆLENS MOD I KRIG OG UNDER ENHVER SKÆBNE VAR UVINDELIG OG UROKKELIG; SOM I SIT RIGES LYKKE HJEMME OG I FRED, OG I SINE 52 ÅR [PÅ TRONEN], OVERGIK ALLE TIDLIGERE

HERSKERE OVER VERDEN, DE GOTISKE FYRSTER, SINE FORFÆDRE OG ALLE DENNE TIDS KONGER; HAN SOM VAR SIT FOLKS KÆRLIGHED OG FRYD, OG SOM HANS FROMHED NU HAR KRÆVET TIL HIMLEN; TIL DEN DYBT SAVNEDE KONGE, HAR JEG, I DYB SORG, OPSTILLET DETTE. MARCUS ZUERIVS BOXHORNIVS.

Denne side fungerer som en parallel til den foregående side (side 56). Hvor den forrige hyldede den afdøde Christian 4., er denne side dedikeret til den nye konge, **Frederik 3.** Professoren Boxhornius markerer her tronskiftet med et ønske om, at Frederiks herredømme må være uden ende.

TIL DEN HØJST OPLYSTE OG MÆGTIGSTE FYRSTE, FREDERIK III, DE DANSKES, NORSKES, GOTERS, OSV. KONGE, *Da den meget lærde og fremragende unge mand, ERASMUS JOHANSEN BROCHMAND, ved en offentlig tale ved akademiet i Leiden i Holland afgav sine løfter for hans herredømmes lykke, evighed og majestæt.*

Da begyndelsen på dit herredømme er så glædelig; gid der da aldrig, **FREDERIK**, blive en ende på dit herredømme.

TIL KONGEN, DEN OPHØJEDE, SØN OG SØNNESØN AF DE STØRSTE [KONGER], OG DEN STØRSTE VED DE DYDER, HVORMED HAN HAR FORTJENT DET MÆGTIGSTE OG MEST OPHØJEDE HERREDØMME OVER SÅ MANGE ADLE OG UVINDELIGE FOLK I EUROPAS NORDEN; DETTE SIT LØFTE, SOM ER DET ALLERHELLIGSTE, INDVIER HAN [BOXHORNIVS] TIL HANS MAJESTÆT OG TIL HANS ANLIGGENDERS OG RIGES EVIGHED. HANS MAJESTÆT OG DET GOTISKE NAVN OG RIGE, SOM NU GENNEM SÅ MANGE ÅRHUNDREDER ER BERØMT OG VIDT OG BREDT UDBREDT OVER HELE VERDEN, ER JEG DEN MEST HENGIVNE MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS.

Historiske noter til

side 2

Det Danske Imperium: Brochmand bruger ordet *Imperium DANICVM*. På dette tidspunkt (1648) dækkede det danske rige over Danmark, Norge, dele af det nuværende Sverige (Skåne, Halland, Blekinge), Island, Færøerne, Grønland samt hertugdømmerne. **Sorgens arkitektur:** Han nævner specifikt *Pulpita* (prædikestole) og *Tribunalia* (domstole). Det understreger, at tabet af kongen påvirker både den religiøse og den juridiske orden i samfundet.

Side 3

Datoen: Han nævner "die vicesimo & octavo" (den 28. dag) i måneden før. Christian 4. døde netop den **28. februar 1648** på Rosenborg Slot.

Retorisk ydmyghed: Brochmand benytter sig af en klassisk *topos* (fast vending), hvor han undskylder sin egen "fattigdom i talen" (*inopiam*). Han siger indirekte, at emnet (kongen) er så stort, at intet menneske kan tale værdigt om det.

Grædekoner (Præficarum): Han laver en interessant sammenligning med professionelle grædekoner (*Præficarum*). Han understreger, at den akademiske og statslige sorg skal være mere værdig og kontrolleret end den "tomme" gråd, man ser hos lejekoner eller i jævne hjem. Sorgen over en konge er af en anden og højere karakter.

Side 4

Parentis (Faderen): Christian IV blev ofte omtalt som "fædrelandets fader" (*Pater Patriae*). Brochmand understreger, at savnet er ekstra stort, fordi kongen regerede så længe (60 år, hvilket var usædvanligt i 1600-tallet).

Personlig taknemmelighed: Brochmand nævner, at han skylder kongen sin "fortunarum" (velstand/lykke). Det er en direkte henvisning til, at kongen som mæcen og øverste herre over universitetet havde sikret akademikernes kår.

Akademisk pligt: Han taler til den "talrige forsamling" (*frequentissimo hoc confessu*), hvilket bekræfter, at talen er holdt foran en fyldt sal af studerende og lærde.

Side 6

"Fortiffimi Batavi" (De modige hollændere): Dette er en meget interessant historisk reference. Brochmand adresserer her hollændere ("Batavi"), der sandsynligvis var til stede i forsamlingen. Holland var en tæt allieret af Danmark i midten af 1600-tallet, især mod svenskerne.

Kongens personlige mod: Han nævner, hvordan Christian IV satte sit liv på spil (*discrimina vitæ fuftinuit*). Dette refererer sandsynligvis til kongens aktive deltagelse i krige (f.eks. Torstensson-krigen, hvor han mistede synet på det ene øje i slaget på Kolberger Heide).

Oldenburgicæ: Her starter han den genealogiske del af talen. Christian IV tilhørte Huset Oldenburg, og Brochmand vil nu føre slægten tilbage for at bevise kongens medfødte ret og værdighed.

Abavo: Ordet betyder tipoldefader. Han gør klar til at gennemgå stamtræet.

Side 7

Kong Hans og Titus: Sammenligningen med kejser Titus er en klassisk humanistisk hyldest. Titus var kendt som en af de "gode" kejsere, og Brochmand bruger dette til at understrege Kong Hans' mildhed (*clementia*).

Frederik I (1471–1533): Brochmand beskriver Frederik I's regeringstid som en redningsaktion for staten. Det refererer til perioden efter Christian II's turbulente fald, hvor Frederik I stabiliserede riget midt i Reformationens tidlige spændinger.

Proavus (Oldefar): Frederik I var netop oldefar til Christian IV (Frederik I → Christian III → Frederik II → Christian IV).

Side 8

Reformationen: Brochmand priser Christian III for at have indført Reformationen i 1536. De "overtroiske pavelige påfund" (*superstitiosa Pontificum commenta*) refererer direkte til bruddet med den katolske kirke.

Københavns Universitet (Hafniæ urbis Academia): Christian III genindviede universitetet i 1537 efter Grevens Fejde. Brochmand, der selv er professor, understreger, at videnskaben er rigets "beskyttelse" (*præsidium*).

Nepos (Barnebarnet): Brochmand trækker en direkte linje fra Christian III's dyder til barnebarnet Christian IV for at legitimere dennes kongemagt.

Side 9

Videnskabens mæcen: Brochmand fremhæver Christian III's støtte til uddannelse. Det var i denne periode, det lutherske skolesystem med latinskoler (gymnasier) og et stærkt universitet blev fundamentet for den danske stat.

Tapperhed mod fjenden: Henvisningen til det besatte rige refererer til **Grevens Fejde** (1534-1536), hvor Christian III måtte kæmpe mod både udenlandske magter (Lübeck) og interne oprørere for at sikre tronen.

Retfærdighed på rejsen: Det beskrives som en stor dyd, at kongen selv rejste rundt ("in orbem adierit") i landet for at holde retterting fremfor blot at vente på rapporter. Det skabte en direkte forbindelse mellem konge og folk.

Frederik II (1534-1588): Brochmand skifter nu fokus til Christian IV's far, Frederik II, og antyder, at han besad de samme dyder som sin fader.

Side 10

Erobrede folk (Eidoram & Albim): Dette er en direkte henvisning til Frederik II's erobring af **Ditmarsken** i 1559 (området mellem floderne Ejderen og Elben). Området havde i århundreder været en uafhængig bonderepublik, der havde modstået tidligere danske konger, men Frederik II knuste dem endeligt.

Uddannelse for de fattige: Brochmand nævner, at vejen til universitetet blev åbnet for folk med "ringe midler" (*tantillæ opes*). Dette refererer til de stipendier (kommunitetet) og klosterstiftelser, som Frederik II støttede for at sikre staten lærde embedsmænd, uanset deres sociale baggrund.

Lovgivning: Frederik II var aktiv i at systematisere dansk lovgivning, hvilket her prises som "hellige og gavnlige love".

Auditores: Her adresserer Brochmand direkte sine tilhørere (professorer og studerende) i universitetets festsal.

Side 11

Dronning Sophie (1557–1631): Sophie af Mecklenburg var datter af hertug Ulrich af Mecklenburg og Elisabeth af Danmark (en datter af Frederik I). Brochmand påpeger dette tætte slægtskab ("Paternæ ipsius Amitæ Filia" – datter af hans [faderens] faster).

Abotritter: Brochmand bruger det lærde navn *Abotritorum* om mecklenburgerne. Abotritterne var en vendisk (slavisk) folkestamme, der beboede området i middelalderen, og de mecklenburgske hertuger førte deres slægt tilbage til dem.

Retorisk overdrivelse: Sammenligningen med de antikke helte og "gudernes sæd" (*Deorum femine*) er en klassisk barok-hyperbel. Han siger direkte, at Christian IV's kristne og fyrstelige stamtræ er finere end de hedenske myters halvguder, fordi Christian IV's herkomst er "ægte" og historisk dokumenteret.

Side 12

Uddannelsen: Christian IV fik en ekstremt grundig renæssanceuddannelse. Han lærte både sprog (latin, tysk, fransk, italiensk), matematik, fægtning, søfart og statsførelse. Brochmands beskrivelse af, at han "opsugede" lærdommen, er en klassisk måde at hylde en "vidunderbarns-konge" på.

Honestarum artium (De ædle kunster): Det dækker over de "syv frie kunster" (*septem artes liberales*), som var fundamentet i datidens dannelse.

Imperatoriae juventæ: Brochmand bruger her det lærde ord "kejserlig" (*imperatoriae*) om Christians ungdom for at ophøje hans status yderligere, selvom han formelt var konge.

Side 13

Mathefos (Matematik): I renæssancen og barokken var matematik ikke bare tal, men grundlaget for **navigation, fæstningsbyggeri og astronomi**. Christian IV var berømt for sin personlige interesse i netop arkitektur og søfart, hvilket Brochmand her legitimerer som "kongelige videnskaber".

"Ex puero naceretur fenex": Dette er et klassisk retorisk billede – at barnet besidder en gammel mands (oldings) visdom. Det understreger Christian IV's tidlige modenhed som regent.

Ikke til støvet (non pulveri): Brochmand pointerer, at kongens uddannelse var **praktisk**. Den var ikke beregnet til de støvede akademiske diskussioner, men til den virkelige verden i "paladset" (regeringsførelsen).

Politics: Statskundskab og diplomatisk historie var afgørende for en konge, der skulle navigere i 1600-tallets komplekse europæiske alliancer.

Side 14

Militær matematik: Brochmand understreger, at Christian IV ikke bare lærte matematik som teori, men som et redskab til **fæstningsbyggeri** (*Propugnacula*) og krigsførelse. Christian IV er i dag kendt som en af danmarkshistoriens største bygherrer af moderne fæstningsbyer (f.eks. Kristianstad og Christiania).

"Ex tirone Imperator": At han blev feltherre (*Imperator*) direkte fra at være nybegynder (*tirone*). Det er en klassisk hyldest til kongens naturlige geni.

Valgkongedømmet: Danmark var formelt set et valgkongedømme. Frederik II sørgede for at få Christian IV valgt som tronfølger allerede i 1580 (da Christian var kun 3 år gammel) for at sikre slægtens kontinuitet. Dette beskrives her som en skik overtaget fra forfædrene.

Palæfrâ: En henvisning til brydekamp eller fysisk træning, som hørte til en adelig opdragelse.

Side 15

Valget af Christian IV: Christian blev valgt som tronfølger (udvalgt konge) af Rigsrådet og stænderne allerede som barn for at undgå tronstridigheder.

Frederik II's død: Frederik II døde i 1588. Christian IV var født i 1577 og var derfor 11 år gammel. Da han var umyndig, blev landet styret af en formynderregering bestående af fire rigsråder frem til 1596.

"Immaturationem Regno ætatem" (En for riget umoden alder): Dette var en reel politisk frygt. 1500-tallets historie var fuld af eksempler på, at formynderregeringer førte til ustabilitet og adelig magtkamp. Brochmand beskriver her retorisk, hvordan folkets glæde over den unge konge blev overskygget af frykten for hans lave alder.

Ordinum confensus (Stændernes samtykke): Selvom Rigsrådet i praksis bestemte, var det vigtigt for legitimiteten, at alle stænder (adel, gejstlighed, borgere og bønder) formelt hyldede den nye konge.

Side 16

De fire formyndere: Da Christian IV kun var 11 år ved sin fars død, blev regeringsmagten lagt i hænderne på en formynderregering bestående af Niels Kaas, Peder Munk, Jørgen Rosenkrantz og Christopher Walkendorff.

1596 (nonagesimus & sextus): Dette er året for Christian IV's kroning og overtagelse af magten. Brochmand kalder det "den mest glædelige dag" (*lætissimus dies*).

"Imperator maximorum": Brochmand bruger igen stærke militære titler for at beskrive kongens ambition. Selvom Danmark var i en fredelig periode under formynderstyret, blev Christian IV trænet til at blive en krigerkonge.

Selvstændighed: Teksten fremhæver, at den unge konge ikke bare fulgte sine lærere, men var drevet af sit eget "impulsum" (indre drev) til at blive en stor hersker.

Side 17

Kroningen 1596: Christian IV blev kronet den 29. august 1596 i Vor Frue Kirke i København. Det var en af de mest overdådige fester i Danmarkshistorien.

Insignierne: Brochmand nævner kronen (*tiara*), sceptret (*sceptra*) og insignierne. Ved kroningen fik kongen overdraget magtsymbolerne som tegn på, at han nu regerede med Guds nåde.

"Impubes annis" (Umyndige år): Han henviser igen til de otte år (1588-1596), hvor Christian var konge af navn, men hvor formynderregeringen styrede. Brochmand beskriver det som en "forsinkelse" (*moram*), som kongen nu endelig kan indhente.

Dei Opt: Max: (Deo Optimo Maximo): En klassisk latinsk dedikation til "Gud, den bedste og største" (oprindeligt brugt om Jupiter, men i kristen tid adopteret om Gud).

Side 18

"Mortalis Deus" (En dødelig Gud): Dette er et meget stærkt udtryk for kongemagten i 1600-tallet (enevældens forløber). Kongen blev set som Guds stedfortræder på jorden, men Brochmand minder om hans menneskelighed ved at tilføje "mortalis".

Indre guld vs. ydre guld: Dette er en klassisk barok-metafor. Det fysiske guld i kronen og regalierne er intet værd, hvis ikke kongen har "guld" i hjertet (dvs. en ren karakter og moralsk styrke).

Kropslig højde (proceritate corporis): Christian 4. var faktisk kendt for at være en fysisk stor og imponerende mand. Brochmand bruger her kongens fysiske fremtoning som et spejl på hans sjælelige storhed.

Kontrasten til begravelsen: Brochmand minder tilhørerne om, at den glæde, de følte ved kroningen i 1596, nu gør sorgen over hans død i 1648 endnu mørkere ("*confessum atrum & funestum*").

Side 19

"In terris Deum" (En Gud på jorden): Dette afspejler den teologiske retfærdiggørelse af kongemagten i 1600-tallet. Kongen er Guds "viceregent", men Brochmand understreger straks den menneskelige begrænsning over for den sande Gud.

Falces (Magttegn): Brochmand bruger det romerske ord *falces* (et bundt kæppe med en økse, der symboliserede romerske embedsmænds magt) som metafor for kongens herredømme, som han ydmygt underlægger Gud.

Retorisk Topos: Brochmand bruger igen den klassiske undskyldning om, at hans ord ikke rækker til at beskrive emnets storhed (*ne me vires deferant*). Det er en måde at ophøje Christian 4. yderligere ved at antyde, at hans dyder er uendelige.

Salus (Frelsen/Velfærd): Han påpeger, at kongens vigtigste opgave er undersåtternes velfærd og frelse, hvilket er tæt forbundet med hans egen trofasthed mod Gud.

Side 20

Patrifamilias (Familiefaderen): Brochmand trækker her på "hustavle-teologien" og den patriarkalske statsteori. Kongen er for sit rige, hvad faderen er for sin husstand. Dette var et fundamentalt argument for kongens autoritet og hans pligt til at drage omsorg for sine undersåtters både timelige og åndelige velfærd.

Pietate Regna (Reger ved fromhed): Dette var Christian 4.s berømte valgsprog (ofte forkortet R.F.P. – *Regna Firmat Pietas*, fromhed styrker rigerne). Brochmand nævner specifikt, at kongen lod det indskrives på sine bygningsværker. Man kan stadig se det i dag på f.eks. Rundetårn og Børsen.

Bygningsværker (publicis operibus): Christian 4. var kendt som "arkitektkongen". Brochmand bruger bygningerne som monumenter over kongens fromhed og ønske om at blive husket af eftertiden (*immortalitatem*).

Eksemplets magt: Det understreges, at kongen ikke blot krævede fromhed af andre, men selv gik foran som et lysende eksempel (*exemplo præiret*).

Side 21

Modstand mod Machiavelli: Brochmand går her i rette med den machiavelliske tankegang, at en fyrste skal være barsk og kynisk ("dyrisk tapperhed") frem for moralsk og religiøs. Han argumenterer for, at ægte styrke kommer af at underlægge sig Guds lov.

Fælles dyd: Det understreges, at selvom kongen er unik og hævet over folket i kraft af sin rang, så er han lig med den jævne mand i sin pligt til at være from.

Vulpina (Rævepels): Dette er et kraftfuldt billede. Brochmand siger, at Christian 4. ikke brugte religionen som et politisk værktøj eller en "rævepels" (et symbol på list og bedrag) for at manipulere folket, men at hans tro var oprigtig.

Guds varetægt: Teksten afspejler den lutherske tanke om, at kongen sidder med

Side 22

"Tranfalpinus ifte" (Manden på den anden side af Alperne): Dette er en meget tydelig henvisning til den florentinske politiske tænker Niccolò Machiavelli. Brochmand kalder ham "den værste rådgiver", fordi Machiavelli i *Fyrsten* argumenterede for, at det var vigtigere for en regent at

fremstå religiøs end rent faktisk at *være* det. Brochmand insisterer på, at Christian 4. var det stik modsatte.

Bønner på havet (maria): Her refererer Brochmand sandsynligvis til Christian 4.s berømte personlige bønner og religiøse skrifter, men også til hans optræden under søslag, mest berømt slaget på Kolberger Heide (1644), hvor han trods sår og blod fortsatte kampen, mens han satte sin lid til Gud.

Regeringsførelse som gudstjeneste: Brochmand beskriver alt fra skatteopkrævning til krigserklæringer som religiøse handlinger, der blev udført "under Guds ledelse" (*Dei auspiciis*). Det er den ultimative retfærdiggørelse af enevældens forløber: Kongen som Guds redskab i alle livets forhold.

Monumenter: Ved at kalde kongens bønner og handlinger for "monumenter" (*monumenta*), gør Brochmand dem uforgængelige, ligesom de bygninger kongen opførte.

Side 23

Bygmesteren Christian 4.: Brochmand henviser til de mange kirker, kongen lod bygge eller ombygge (f.eks. Holmens Kirke, Trinitatis Kirke og ombygningen af Roskilde Domkirke).

Universitetet og Sorø Akademi: Christian 4. støttede Københavns Universitet (*Hafniæ Academiæ*) økonomisk og stiftede i 1623 det ridderlige akademi i **Sorø** for at uddanne adelen til statstjeneste.

Omsorg for de fattige: Kongen stiftede bl.a. **Vartov** og fattigboliger, hvilket her fremhæves som en kristen dyd.

Bekæmpelse af kætteri: Christian 4. var en streng lutheraner. Han udviste bl.a. jesuitter og førte en hård kurs mod andre trosretninger (kættere) for at bevare rigets religiøse enhed. Brochmand, som selv var ortodoks luthersk biskop, priser naturligvis denne intolerance som "fromhed".

Diplomati og alliancer: Henvisningen til "Populis illis" (de folk) og troskab mod aftaler refererer til Danmarks deltagelse i de europæiske religionskrige (Trediveårskrigen), hvor kongen så sig selv som den protestantiske sag's forsvarende.

Side 24

"Tres & viginti" (23 år siden): Brochmand taler her i 1648. Går man 23 år tilbage, lander man i **1625**. Dette var året, hvor Christian 4. blev valgt til kredsøverst i den Nedersaksiske Kreds og aktivt gik ind i **Trediveårskrigen** (den danske fase, 1625–1629).

Pontificiæ servitutis jugum (Det pavelige slaveris åg): Brochmand bruger stærke religiøse udtryk til at retfærdiggøre krigen. For den danske biskop var krigen ikke blot storpolitik, men en hellig kamp for at redde lutheranismen i Tyskland fra den katolske modreformation (Kejseren og Paven).

Fidei Defensor (Troens forsvarende): Selvom krigen endte med det knusende nederlag ved Lutter am Barenberg i 1626, fremstiller Brochmand her Christian 4. som en heroisk og selvfrende leder, der ikke frygtede nogen fare for troens skyld.

Kritik af modstanderne: Indledningen på siden er et slet skjult angreb på de katolske magter (især kejseren og hans allierede), som Brochmand beskylder for løftebrud, kynisme og magtbegær.

Side 25

"Deo exercituum" (Hærskarers Gud): Dette er et bibelsk udtryk (Sabaoth), som Brochmand bruger for at give Christian 4.s krigsførelse en teologisk legitimitet. Kongen kæmpede ikke for egen vinding, men som Guds soldat.

"Belli aleam" (Krigens terningkast): En reference til det berømte citat *Alea iacta est* (terningen er kastet). Det indikerer, at kongen var klar over risikoen, men vovede pelsen i tillid til Gud.

Dydernes enhed: Brochmand trækker på den stoiske og klassiske filosofiske tanke om dydernes gensidige afhængighed" (*anacoluthia*). Han argumenterer for, at Christian 4. ikke bare var from, men at hans fromhed var nøglen, der bandt alle hans andre fyrstelige egenskaber sammen i en perfekt harmoni (*concentus*).

Fyrstelig vs. folkelig fromhed: Han gør et nummer ud af at forklare, at kongens fromhed var af en særlig "fyrstelig" karakter – ophøjet og storslået, i modsætning til den jævne mands mere jævne tro.

Side 26

Kongen i Rådet (Senatu): Christian 4. deltog meget aktivt i Rigsrådets møder. Han var ikke en konge, der blot lod andre styre; han var flittig og involveret i alle statens detaljer.

Lovgiveren og dommeren: Brochmand fremhæver kongen som kilden til lov og ret. Christian 4. var kendt for at færdiggøre store lovarbejder (f.eks. *Danske Lovs* forløbere) og for personligt at dømme i "Rettertinget", rigets øverste domstol.

Retfærdighed som guddommelig: I 1600-tallets politiske tænkning var retfærdighed (*Justitia*) kongens vigtigste pligt. Ved at kalde den "guddommelig" knytter Brochmand igen kongens jordiske magt direkte til Guds autoritet.

Lovens opdragende effekt: Brochmand beskriver her en idealiseret retsstat, hvor loven ikke blot straffer, men rent faktisk gør folk til bedre mennesker ("*malorum in melius mutationem*"). Det er en klassisk humanistisk tanke om lovens formål.

Majestas ac innocentia: En konge skulle besidde både den ydre pragt (*Majestas*) og den indre moralske renhed (*Innocentia*) for at være en sand regent.

Side 27

"Viva ac spirans Lex" (Den levende og åndende lov): Dette er et af de mest berømte citater fra talen. Det er det ultimative udtryk for fyrsteidealet i renæssancen og barokken: Kongen er ikke bare underlagt loven; han *er* loven i egen person. Hans liv og handlinger er det mønster, undersåtterne skal leve efter.

Moderation (mådehold): Brochmand understreger kongens selvbeherskelse. Ved at styre sig selv fik han evnen til at "udforske" (*exploraret*) andres karakter og gennemskue deres hensigter.

Rettertinget og Herredagen: Brochmand refererer til Christian 4.s store flid i retssalene. Kongen dømte ofte personligt i sager, hvor adelen var anklaget, eller hvor bønder søgte retfærdighed mod deres herremænd.

Beskytter af de svage: Det fremhæves, at kongen beskyttede de "inferiores" (de lavere stænder/bønderne) mod overgreb fra de mægtige. Dette var en vigtig del af kongemyten: Kongen som den retfærdige fader, der står over de adelige særinteresser.

Side 28

"Caufarum non hominum" (Optaget af sagerne, ikke personerne): Dette er et klassisk retsprincip om upartiskhed. Brochmand fremhæver, at Christian 4. ikke så på, om en part var rig, mægtig eller en personlig ven, men udelukkende vurderede de juridiske kendsgerninger.

Respekt for domstolene: Det er interessant, at Brochmand beskriver kongen som en person, der nægtede at bruge sin absolutte magt til at gribe ind i sager, der hørte under domstolene. Selvom kongen var øverste dommer, understreges det her som en dyd, at han respekterede den juridiske proces og ikke ville "øve vold mod lovene" (*non inferre vim Legibus*).

Stator ac Præses (Støtte og Beskytter): Titlen *Stator* er oprindeligt et tilnavn til Jupiter (Jupiter Stator – den der får alt til at bestå). Ved at bruge dette ord ophøjer Brochmand kongen til en næsten guddommelig stabilisator af samfundsordenen.

Heroica tempora (Heroiske tider): Brochmand sammenligner Christian 4.s regeringstid med en svunden guldalder. Det er en måde at sige, at Danmark under Christian 4. genoplevede de heroiske dyder fra antikken eller sagatiden.

Side 29

Frivillig lydighed: Brochmand argumenterer for, at Christian 4.s magt var baseret på undersåtternes "samtykke" (*confenfu*) og "kærlighed" (*caritate*). Dette er en central del af den danske kongemyte: At den oldenborgske konge var en "landsfader", hvis ord blev fulgt med glæde, ikke af tvang.

Kritik af tyranni: Beskrivelsen af riger, der styres ved terror og "stærke håndhævere" (*validisfimi exactores*), er en slet skjult kritik af tyranniske styreformere (måske med tanke på Frankrig eller Osmannerriget), hvor frygt skaber had hos befolkningen.

Virtus ante Imperium: Det pointeres, at Christian 4. allerede besad de kongelige dyder, før han formelt blev kronet. Han var "født til at herske" i moralsk forstand.

"Majestas" (Majestæt): Ordet bruges her ikke bare som en titel, men som en iboende guddommelig udstråling, der i sig selv aftvang respekt uden brug af soldater eller straf.

Side 30

Gravitas og Comitas: Dette er to klassiske romerske dyder, som Brochmand her forener i Christian 4. *Gravitas* (alvor/værdighed) sikrede respekten, mens *Comitas* (venlighed/folkelighed) sikrede kærligheden. Det er det klassiske billede af den "folkelige" Christian 4., der kunne tale med høj som lav.

Fælles bedste vs. egennytte: Brochmand understreger, at kongen aldrig handlede ud fra egoisme, men altid som en tjener for det almene vel. Dette er centralt for at retfærdiggøre den stærke kongemagt.

Begejstringen ved hans ankomst: Beskrivelsen af, hvordan byer nærmest rystede af glæde, når kongen kom på besøg, er en retorisk overdrivelse, der skal illustrere hans enorme popularitet. Christian 4. var faktisk meget rejselysten og besøgte flittigt rigets forskellige dele, hvilket styrkede båndet til undersåtterne.

Lighed i "facilitate": Udtrykket "par omnibus, etiam infimis" (lig med alle, selv de laveste) refererer til kongens evne til at møde folk i øjenhøjde, hvilket er en fast del af Christian 4.-myten (tænk på historierne om ham, der arbejder side om side med tømrere eller søfolk).

Side 31

"Ceus Numinis" (Som en guddom): Brochmand bruger igen det religiøse sprog for at beskrive folkets begejstring. Det er ikke bare respekt for en konge, men en næsten religiøs dyrkelse af Christian 4. som en frelserfigur.

Sande livvagt: Dette er en klassisk humanistisk og politisk pointe: En tyrann har brug for lejesoldater (*mercenaria fatellitum cohorte*) for at beskytte sig mod sit eget folk, men en retfærdig konge beskyttes af folkets kærlighed. Det understreger Christian 4.s legitimitet som "landsfader".

Folkelighed på rejser: Christian 4. var kendt for sine mange rejser i Norge og Danmark. Han var til stede, han var synlig, og han indgik i folks bevidsthed på en måde, som få konger før ham havde gjort.

Kontrasten mellem liv og død: Brochmand bruger mindet om de glade indtog til at forstærke følelsen af det nuværende tab. Den samme energi, som folk brugte på at hylde ham, bruger de nu på at sørge over ham.

Side 32

Erfaring vs. Natur: Brochmand pointerer, at Christian 4. havde begge dele. Han havde regeret i over 50 år (erfaring), men han havde også et medfødt lyst hoved og en hurtig opfattelsesevne (*promptitudine*).

"Senis confiliorum" (Den gamles råd): Da talen holdes, er kongen lige død som 70-årig.

Brochmand beskriver, hvordan han som gammel var ligeså imponerende for de unge rådgivere, som de gamle rådgivere havde været for ham, da han var barnekonge.

Divinationis (Guddommelig forudseenhed): Det var en almindelig hyldest til store konger, at de besad en evne til at "se om hjørner" i politik. Brochmand ophøjer her kongens politiske tæft til noget næsten profetisk.

Handlingens mand: Det understreges, at kongen ikke blot var en teoretiker. Han var ligeså hurtig til at handle (*in rebus gerendis promptus*), som han var til at tænke. Dette passer godt på det historiske billede af den rastløse og arbejdsomme Christian 4.

Side 33

Defensiv krigsførelse: Brochmand forsøger her at vaske Christian 4. ren for beskyldninger om aggressiv krigspolitik. Selvom kongen kastede Danmark ud i flere katastrofale krige (især Kejserkrigen og Torstensson-krigen), hævder Brochmand, at kongens motiv altid var "forsvar" og "retfærdighed", aldrig "umættelig lyst til at herske" (*dominandi cupido*).

Tapperhed vs. Grusomhed: Dette er en vigtig skelnen i den kristne fyrsteetik. Tapperhed er en dyd, når den bruges til at forsvare det gode; men hvis den bruges til at undertrykke andre, bliver den til "grusomhed" (*immanitas*).

"Imperita multitudo" (Den uvidende hob): Brochmand understreger, at hans tale er baseret på intellektuel indsigt og historiske fakta, ikke bare på den folkelige begejstring eller billig retorik.

Kongens opgave: Det defineres her, at en konges sande natur er at være en beskytter. Han skal ikke være den, der starter uretfærdigheder, men den, der stopper dem.

Side 34

"Commune hostem" (Den fælles fjende): Dette er igen en henvisning til de katolske magter under Trediveårskrigen. Brochmand fremstiller Christian 4. som den uselviske hjælper for de protestantiske naboer.

Personligt lederskab: Det understreges, at han selv førte tropperne (*ipse ducebat*). Christian 4. var kendt for sin personlige frygtløshed, hvilket her bruges til at ophøje ham over andre konger, der blot styrede fra slottet.

Fortuna (Lykken): I barokkens tankegang var "lykken" ikke tilfældig, men et tegn på Guds gunst. At lykken fulgte kongens tapperhed, er Brochmands måde at sige, at Gud velsignede kongens krige.

Side 36

Sverige og "den turbulente storm": Brochmand refererer her til det svenske lynangreb i december 1643 (Torstensson-krigen). Sverige angreb uden krigserklæring, hvilket Brochmand her udlægger som fejhed; svenskerne turde ikke møde Christian 4. i en ærlig, varslet krig, fordi de huskede hans styrke fra tidligere (sandsynligvis Kalmarkrigen 1611–1613).

Alene mod overmagten: Brochmand fremhæver, at Christian 4. i denne sene krig stod uden udenlandsk hjælp (*externæ opis*). Pointen er, at kongens personlige dyd og storhed trådte tydeligst frem, da han var mest presset og isoleret.

Alder og udholdenhed: Kongen var 66 år, da krigen brød ud. Brochmand priser det faktum, at den gamle konge personligt tog kommandoen over flåden. Det er i denne krig, han mister synet på sit højre øje under slaget på Kolberger Heide, hvilket cementerede hans eftermæle som den utrættelige kriger.

Felicitas vs. Magnitudo: Dette er en vigtig filosofisk skelnen. *Felicitas* (lykke/medgang) er noget, man får udefra, men *Magnitudo* (storhed) er noget, man besidder indeni, og som først for alvor bevises i modgang (*adverfa ac tristia*).

Side 37

Scipio-sammenligningen: Brochmand sammenligner Christian 4. med **Scipio Africanus**, den romerske helt der besejrede Hannibal. Ved at sige, at Christian 4. er "større i alder" (*ætate majorem*), henviser han igen til kongens heroiske indsats som gammel mand i Torstensson-krigen.

Slaget på Kolberger Heide: Selvom han ikke nævner det ved navn, er referencen til slag "til vands" (*mari*) med "tanti terroris" en klar henvisning til søslaget i 1644, hvor kongen blev såret, men nægtede at forlade dækket.

Teologisk sejrforståelse: Som biskop er Brochmand påpasselig med ikke at gøre kongen til en gud. Han understreger, at sejren i sidste ende tilhører Gud (*Deo ter Maximo*). Dette er en klassisk luthersk balancegang: Kongen roses for sin tapperhed, men æren for resultatet gives til Gud.

Den menige soldat (gregarius miles): Det er bemærkelsesværdigt, at Brochmand anerkender de menige soldaters andel i æren. Det tjener til at vise kongens evne til at inspirere sit folk til fælles dåd.

Side 38

"Adverfo corpore... vulnera" (Sår modtaget på kroppens forside): Dette er en meget stærk klassisk reference. I antikken var sår på forsiden af kroppen et tegn på tapperhed (man var ikke flygtet), mens sår på ryggen var tegn på fejhed. Brochmand henviser her direkte til de skader, Christian 4. pådrog sig under slaget på Kolberger Heide i 1644, hvor han blev ramt af splinter fra en sprængt kanon.

Trofæer af sår: Brochmand bruger en smuk metafor: Kongens sår er hans sande sejrsmønter (trofæer). Hvert ar på kongens krop er et bevis på hans kærlighed til sit folk.

Overlegen over sine egne: Kongen var "superior" over sine egne undersåtter, ikke blot i rang, men i tapperhed og udholdenhed. Han satte barren højere, end nogen andre kunne følge.

Lederskab (ductu ipsius): Det understreges igen, at det var kongens personlige lederskab af flåden (*claffe*), der sikrede sejren og folkets jubel.

Side 39

"Se ipse vicerit" (At overvinde sig selv): Dette er et klassisk stoisk og kristent ideal. At vinde over ydre fjender er stort, men at vinde over sine egne lidenskaber og vrede er større. Brochmand portrætterer her Christian 4. som en mand med total selvkontrol.

"Invidiam & calumnias" (Misundelse og bagvaskelse): Her kan Brochmand referere til de mange politiske intriger og den modstand, kongen mødte fra Rigsrådet og adelen i sine senere år. Kongen beskrives som værende hævet over denne smålighed.

Mådehold (Moderatio): Brochmand understreger, at kongen var den samme i medgang og modgang. Han lod sig ikke forblænde af lykken (*felicitatem*) og lod sig ikke knække af ulykken.

Retorisk skift (Praeteritio): Sidst på siden skifter tonen mærkbart. Brochmand bevæger sig fra lovprisningen af kongens liv til den dybe sorg over hans død. Han bruger den klassiske retoriske figur, hvor han siger, at sorgen er så stor, at ord ikke kan beskrive den.

Side 40

Dødsdatoen: Brochmand bekræfter her den historiske dato for Christian 4.s død: **28. februar 1648**. Kongen blev født 12. april 1577, så han var netop i sit 71. år (*septuagesimus & primus*), som Brochmand skriver.

"Nascendi lex" (Fødselsens lov): En poetisk måde at sige, at alt hvad der fødes, skal dø. Naturen kræver det liv tilbage, som den engang gav.

"Agmine facto" (Som i en samlet trop): Brochmand bruger et militært billede til at beskrive døden og alderdommen. Det var ikke en langsom sygdom, der knækkede den gamle krigerkonge, men snarere summen af alle hans år, der angreb ham på én gang som en hær.

Virtus vs. Vita: Han laver en vigtig skelnen: Kongens *liv* (krop og ånd) er væk, men hans *dyd* (virtus) lever videre i folkets hukommelse. Dette er kernen i en mindetale (*elogium*): at gøre den døde udødelig gennem hans eftermæle.

Side 41

Døden som en taktiker: Brochmand bruger et vittigt og skarpt billede: Døden vinder altid, fordi vi alle er "rekrutter" (*tirones*) i mødet med den. Ingen når at blive "veteran", fordi man kun møder døden én gang.

Guds rustning (Armatura Dei): Dette er en direkte reference til **Paulus' Brev til Efeserne 6:11-17**. Brochmand tager her den jordiske krigerkonge og gør ham til en "Milites Christi" (Kristi soldat).

Lænderne: Sandhed.

Panseret: Retfærdighed (erhvervet af Kristus/Servatore).

Skjoldet: Troen.

Hjelmen: Frelsen.

En lykkeligere sejr: For en biskop som Brochmand er den egentlige sejr ikke at overleve på jorden, men at vinde det evige liv. Christian 4. "bukkede under" kropsligt, men "sejrede" åndeligt.

Dødslejet på Rosenborg: Teksten leder op til skildringen af kongens fromme død. Christian 4. døde i sit soveværelse på Rosenborg Slot i København, omgivet af sine nærmeste.

Side 42

"Spiritus gladio" (Åndens sværd): Brochmand afslutter referencen til Guds rustning (**Efeserne 6:17**). Sværdet er Guds ord, som kongen brugte til at kæmpe sig vej til frelsen gennem bøn.

Staten vs. Fyrsten: Brochmand berører et klassisk politisk-filosofisk problem: Staten (*Respublica*) består, men fyrsten dør. Han udtrykker et ønske om, at så gode konger som Christian 4. kunne leve evigt for at sikre statens stabilitet.

Menneskets lighed i døden: Dette er et klassisk *Memento Mori*-tema. Trods kongens pragt i livet, er han i døden underlagt den samme lov som "den ringe pøbel" (*abjectum vulgus*). Han ender i det samme støv.

Arvesynden: Henvisningen til "den første fader" (*primi Parentis*) er Adam. Det er på grund af syndefaldet, at døden er kommet ind i verden og rammer alle, uanset rang.

Retorisk klage: Brochmands gentagne brug af "Quanta" og "Quàm" (Hvor stor/Hvor meget) understreger den følelsesladede, klagende stil (*lamentatio*), der kendetegner denne del af begravelsestalen.

Side 43

"Deorum in terris" (Guder på jorden): Dette er en klassisk barok-reference til konger som værende indsat af Gud (Guds nåde). Brochmand minder dog om, at selv disse "jordiske guder" er underlagt dødelighedens grænser.

Over et halvt århundrede: Christian IV regerede formelt fra 1588 til 1648 (60 år), hvilket gør ham til den længst regerende monark i Danmarkshistorien. Brochmand nævner specifikt "*supra dimidium seculum*" (over et halvt århundrede).

Lustra: Et *lustrum* er i romersk tradition en periode på fem år. Brochmand skriver "*lustra decem*" (ti lustra), hvilket svarer til de 50 år, der er gået, siden Christian IV blev myndig og personligt overtog regeringsmagten i 1596.

Den lumske lykke (*insidiantis fortunae*): Brochmand bruger et interessant retorisk greb: Han siger, at skæbnen var "ond" ved at lade danskerne beholde deres konge så længe, fordi det blot gjorde savnet og smerten ved hans død endnu større. Jo længere man elsker nogen, desto sværere er det at sige farvel.

Side 44

"Le roi est mort, vive le roi": Selvom Brochmand ikke bruger den franske frase, er det præcis det, han gør her. Han flytter fokus fra den døde krop til den levende arving for at dæmpe den politiske angst, der altid opstår ved et tronskifte.

Arveretten (*successionis jure*): Brochmand understreger, at Frederik 3. har ret til tronen ved arv. Dette var vigtigt, da Danmark formelt stadig var et valgmonarki, hvor Rigsrådet skulle bekræfte kongen (Frederik 3. måtte underskrive en meget streng håndfæstning for at blive konge).

Spejling af faderen: Han siger, at Frederik 3. besidder de samme dyder som Christian 4. ("ikke anderledes end som var faderen selv til stede"). Dette er en måde at legitimere den nye konge på gennem den gamles popularitet.

Frederik 3. (1609–1670): Frederik var Christian 4.s næstældste søn. Han overtog tronen efter sin storebror Christians død i 1647 og faderens død i 1648. Han blev senere manden, der indførte enevælden i Danmark i 1660.

Side 45

Auctum" (Øget/Udvidet): Brochmand påstår her, at Christian 4. efterlod riget større og mægtigere, end han modtog det. Det er en sandhed med modifikationer, da Danmark mistede store landområder til Sverige i 1645 (f.eks. Halland, Jämtland og Härjedalen), men retorisk set understreger det kongens flid og de mange byggerier og institutioner, han skabte.

Dynastisk kontinuitet: Brochmand lægger stor vægt på, at tronen skal gå i arv til Frederiks egne børn ("*ex Te genitos*"). Dette var et ønske om stabilitet efter en tid præget af krig og usikkerhed.

Beskytter og vogter: Gud omtales som rigets sande "*Præstite ac custode*". Det understreger den teokratiske tankegang, hvor kongen regerer på Guds vegne.

DIXI: Dette er det klassiske latinske ord for at afslutte en tale. Det betyder bogstaveligt "Jeg har talt" og signalerer, at taleren har fuldført sit embede.

Side 46

Dette digt er ekstremt aktuelt for sin tid (1649). Det refererer til en af verdenshistoriens mest chokerende begivenheder for datidens monarkier: **Henrettelsen af den engelske konge Charles 1.**

Charles 1. og Fairfax: Digtet raser mod englænderne for at have halshugget deres konge i januar 1649 (kort efter Christian 4.s død). **Thomas Fairfax** var øverstkommanderende for parlamentets hær.

"Engelsk sved" (Sudor Anglicus): Scriverius sammenligner den engelske revolution med en pest (den engelske svedesygdom), der truer med at smitte hele Europa og vælte alle troner.

Dronning Anna: Der henvises til **Anna af Danmark** (Christian 4.s søster), som var gift med James 1. af England og mor til den netop henrettede Charles 1. Scriverius skriver, at det var godt, hun ikke levede længe nok til at se sin søns "lemlæstede lig" (*funera trunca*).

Advarsel til Norden: Scriverius frygter, at de revolutionære idéer skal nå til Danmark ("Arctoïis oris" - de nordlige kyster) og true Frederik 3. ("Fredericaeo sanguine").

Brochmanns rolle: Han roser Brochmands tale for at skildre "fredstider", men konstaterer dystert, at verden nu er så ond, at man må gribe til våben for at straffe kongemorderne.

Dette afslutter bogen med en kraftig politisk advarsel: "CAVETE VOBIS PRINCIPES" (Vogt jer, I fyrster). Ønsker du at få uddybet nogle af de historiske personers relationer, eller er der andre sider, du vil have kigget på?

Side 47

Universitetet i Leiden: Erasmus Brochmand studerede i udlandet, hvilket var almindeligt for lærde danskere. Leiden i Holland var et af de absolut førende universiteter i 1600-tallet. At Brochmand fik lov at holde sin tale dér, og at berømte professorer som Boxhornius skrev bidrag til bogen, viser Christian 4.s store internationale ry.

52 år (Annis LII): Boxhornius tæller her de år, Christian 4. personligt regerede (fra hans kroning/myndighed i 1596 til 1648).

"Gothorum Principes" (De gotiske fyrster): Her refereres der til den danske kongetitels påstand om afstamning fra de mægtige goter, der engang overvældede Romerriget. Det er en måde at sige, at Christian 4. var større end selv de mest legendariske krigerkonger i historien.

Udødelighed: Temaet på denne side er, at selvom kongen er død fysisk, lever han videre gennem sit eftermæle og sine "udødelige fortjenester" (*merita immortalia*).

Bogen fortsætter med flere hyldestdigte.

Side 48

Søn og sønnesøn" (Filio et Nepoti): Frederik 3. var søn af Christian 4. og sønnesøn af Frederik 2. Ved at fremhæve hans herkomst understreger Boxhornius arverettens legitimitet og dynastisk stabilitet.

Europas Norden (Europæ Septemtrione): Danmark-Norge blev på dette tidspunkt betragtet som den førende magt i Norden, selvom Sverige var en voksende trussel.

Betegnelsen "Septemtrio" (Norden) bruges ofte i lærde latinske tekster.

Gothico Nomine (Det gotiske navn): Boxhornius gentager her hyldesten til den "gotiske" arv, som vi også så på side 56. Det var en vigtig del af den danske kongelige selvforståelse at se sig selv som arvinger til de heroiske goter.

Votum (Løfte/Ønske): Siden er udformet som et formelt "votum" – et helligt ønske for den nye konges fremtid. Det var kutyme ved tronskifter at udgive sådanne hyldeste for at vinde den nye monarks gunst.

Dermed er både den gamle konge stedt til hvile og den nye budt velkommen i denne samling af lærde tekster

**Erasmus Johansen Brochmands
ligprædiken ved begravelsen af den ophøjede og mest glorværdige ihukommelse:
Fyrst CHRISTIAN IV 1649**